

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL
Majandusteaduskond
Rahanduse ja majandusteooria instituut
Majandusteooria õppetool

Maris Laurson

**EESTI KOHALIKE OMAVALITSUSTE
INVESTEERINGUTE JÄTKUSUUTLIKKUS
EUROOPA LIIDU STRUKTUURIFONDIDEST PERIOODIL
2004-2006 RAHASTATUD PROJEKTIDE NÄITEL**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: emeriitprofessor, vanemteadur Kaarel Kilvits

Tallinn 2014

Kinnitan, et olen koostanud töö iseseisvalt.

Töö koostamisel kasutatud kõikidele teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele on viidatud.

Maris Laurson

Üliõpilase kood: 112385TAAB

Üliõpilase e-posti aadress: maris.laurson@gmail.com

Juhendaja emeriitprofessor, vanemteadur Kaarel Kilvits arvamus:

Töö vastab bakalaureusetööle esitatud nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(ametikoht, nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

ABSTRAKT	4
SISSEJUHATUS	5
1. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD.....	8
1.1. Projekti jätkusuutlikkus ja selle hindamine	8
1.1.1. Projekti jätkusuutlikkuse mõiste.....	8
1.1.2. Projekti jätkusuutlikkuse hindamine	9
1.1.3. Jätkusuutlikkus kui Euroopa Liidu struktuuritoetuse saamise kriteerium.....	11
1.2. Kohalike omavalitsuste arendus- ja investeerimistegevus	13
1.3. Euroopa Liidu struktuuritoetused kui kohalike omavalitsuste investeringute finantseerimisvõimalus	15
1.4. Varasemad uurimused struktuuritoetuste rakendamisest Eesti kohalikes omavalitsustes	18
1.5. Kohalike omavalitsuste võimekus Eestis	20
2. ÜLEVAADE UURIMISOBJEKTIST JA -METOODIKAST	23
2.1. Perioodil 2004-2006 struktuurifondide toetusel tehtud kohalike omavalitsuste investeeringud.....	23
2.2. Uurimismetoodika	26
3. PERIOODIL 2004-2006 STRUKTUURIFONDIDEST TOETATUD INVESTEERINGUTE JÄTKUSUUTLIKKUS	29
3.1. Investeeringuprojektide tulemuste säilimine	29
3.2. Investeeringutest kasusaajate arvu muutus	33
3.3. Objektide ülalpidamisega seotud kulud.....	37
KOKKUVÕTE	40
SUMMARY	43
VIIDATUD ALLIKAD	45
LISAD	49
Lisa 1. KOV-de jaotumine ääremaastumise taseme alusel.....	49

Lisa 2. KOV-de investeeringutoetuste jagunemine meetmete lõikes perioodil 2004-2006 .	51
Lisa 3. KOV-de investeeringutoetused Euroopa Liidu struktuurifondidest perioodil 2004-2006	52
Lisa 4. Perioodil 2004-2006 toetatud KOV-de üldhariduskoolid.....	58
Lisa 5. Intervjuu skeem	61

ABSTRAKT

Antud bakalaureusetöö eesmärgiks on hinnata perioodil 2004-2006 Euroopa Liidu struktuurifondide toetusel tehtud investeeringuprojektide jätkusuutlikkust. Autor analüüsib, kuidas on muutunud investeeringutoetustest kasusaajate arv, kuidas on toetust saanud objektid tänaseks säilinud ning kuidas tulevad kohalikud omavalitsused toime objektide halduskulude katmisega. Autor võrdleb investeeringutoetuste jaotumist ning struktuurifondidest toetatud objektide jätkusuutlikkust ääremaalistes, ääremaastumise riskiga, keskusega nõrgalt seotud külade rühmadega ja mitteääremaalistes omavalitsusüksustes.

Bakalaureusetööst jäeldub, et perioodil 2004-2006 oli enim toetusi suunatud mitteääremaadele ning mitteääremaalised kohalikud omavalitsused on saanud reeglina rohkem investeeringutoetust kui ääremaalised vallad. Vaadeldud objektid on üldiselt kasutusel sihtotstarbel ning investeeringutoetuste abil saavutatud objektide paranenud kvaliteet on tänaseks säilinud. 77% toetust saanud KOV-des on perioodil 2006-2014 elanike arv vähenenud rohkem kui Eestis tervikuna. Ääremaalistes ja ääremaastumise riskiga KOV-des, kes perioodil 2004-2006 toetust said, on elanike arvu vähenemine olnud üldjoontes suurem. KOV-dele kuuluvate hoonete ja rajatistega seonduvate haldamiskulude osakaal tegevuskuludest ei ole perioodil 2006-2013 oluliselt muutunud ning haldamiskulude osakaal tegevuskuludest ei erine oluliselt eri ääremaastumise tasemega KOV-des. Üldjoontes saab öelda, et nii ääremaalistes kui mitteääremaalistes KOV-des on investeeringuobjektid säilinud. KOV ääremaastumise tase mõjutab enim investeeringutest kasusaajate arvu muutust.

Töö võtmesõnad: kohalik omavalitsus, Euroopa Liit, struktuurifondid, jätkusuutlikkus, investeeringutoetus, ääremaastumine

SISSEJUHATUS

Kohalike omavalitsuste (KOV) ülesandeks on tagada kohaliku elanikkonna heaolu läbi neile seadusega pandud kohustuste täitmise, avalike teenuste pakkumise ja kohaliku arendustegevuse. Eestis on KOV-de arendustegevus enamasti projektipõhine ning sõltub oluliselt välisvahenditest, kuna nende endi investeerimisvõimekus on madal ning omavahenditest investeringuprojektide finantseerimiseks ei piisa. Euroopa Liiduga liitumisel avanes KOV-dele võimalus investeringute teostamiseks taotleda rahalist abi Euroopa Liidu struktuurifondidest.

Euroopa Liidu struktuurifondidest saadud toetused peaksid andma ühekordse võimenduse oluliste muudatuste saavutamiseks, mistõttu on tähtis, et toetused oleksid suunatud vald- ja piirkondadesse, kus nad pikaajalist kasu loovad. Samas on tänaseks kujunenud Euroopa Liidu toetustest oluline osa Eesti riigi eelarvest ning suurem enamus avaliku sektori investeringutest teostatakse Euroopa Liidu rahadega. Eesti eelarvest on 76% kulutustest fikseeritud seadustega. Samal ajal on Euroopa Liidu toetuste suurus olnud ligikaudu 16-18% Eesti eelarvest. Seega kui Eesti enda tulud on 82-84% eelarvest, jääks Euroopa Liidu toetusteta vaba raha kõigest 6-8%. (Varblane 2013)

Eesti on tänaseks saanud Euroopa Liidult perioodil 2004-2006 toetusi üle 371 miljoni euro, perioodil 2007-2013 üle 4,6 miljardi euro, millest Eesti maksis Euroopa Liidu eelarvesse ligi 1,2 miljardit eurot, ning perioodil 2014-2020 on võimalik saada 5,9 miljardit eurot, millest Eesti osa Euroopa Liidu eelarvesse on ligi 1,4 miljardit eurot (Välisloetused 2014). Seega on Euroopa Liidu toetuste maht pidevalt suurenenud. Ühest küljest on olnud Euroopa Liidu toetuste saamine kasulik ning struktuuritoetuste abil on teostatud mitmeid olulisi investeringuid. Teisest küljest ei tohi ära unustada, et mingil hetkel võivad Euroopa Liidult saadavad toetused lõppeda ning seetõttu on oluline, et saadud toetusi kasutatakse viisil, mis loob pikaajalist kasu ja tagab piirkondade jätkusuutliku arengu.

Antud bakalaureusetöö keskendub perioodil 2004-2006 Euroopa Liidu struktuurifondidest rahastatud KOV-de investeringuprojektide jätkusuutlikkuse uurimisele. Jätkusuutlikkus on üheks head projekti iseloomustavaks ja struktuuritoetuse saamise

kriteeriumiks. Projekti jätkusuutlikkuse all mõistab autor projekti tulemuste kestvust, st kas projekti abil saavutatud kvalitatiivsed muutused ja väljundid säilivad pikemal perioodil. Töö tulemused on kasulikud nii saadud toetuste efektiivsuse hindamisel kui ka edaspidiste rahastamisotsuste tegemisel. Uuel Euroopa Liidu struktuurivahendite perioodil 2014-2020 on KOV-del taas võimalus investeringuprojektideks rahastust taotleda. Autor on otsustanud käsitleda KOV-ide investeringuprojekte, kuna KOV-de suurus ja võimekus erineb Eestis oluliselt ning viimase 10 aasta jooksul on KOV üksuseid mõjutanud mitmed olulised protsessid, sh Eesti elanike siseränne ja rahvastiku vähenemine.

Varasemalt on Eestis uurinud KOV-de võimekust struktuuritoetusi taotleda ja majandada Merit Tatar (2010) ja Kerli Lorvi (2013). Lisaks on Eestis auditeerinud struktuuritoetuste rakendamist ja teostatud projekte Riigikontroll. Auditite aruannetes „Haridusinvesteringute juhtimine“ (2013) ja „Euroopa Liidu raha kasutamine valdade ja linnade sotsiaalse taristu arendamisel“ (2012) on käsitletud KOV-de investeringuprojektide jätkusuutlikkust.

Antud töö eesmärgiks on hinnata Euroopa Liidu struktuurifondide toetusel tehtud investeringuprojektide jätkusuutlikkust, sh kuidas on muutunud investeringutoetustest kasusaajate arv, kuidas on toetust saanud objektid tänaseks säilinud ning kuidas tulevad KOV-d toime objektide halduskulude katmisega. Tulenevalt uurimisküsimusest võrdleb autor investeringutoetuse rakendamist ning uurib, kuidas on objektide jätkusuutlikkus sõltunud KOV üksuse ääremaastumise tasemest. KOV-d on jaotatud ääremaalisteks, ääremaastumise riskiga, keskusega nõrgalt seotud küladega ja mitteääremaalisteks KOV-deks. Töö eesmärgi saavutamiseks keskendub autor järgnevatele uurimisküsimustele:

- Kuidas on perioodil 2004-2006 antud investeringutoetused KOV-de lõikes jaotunud?
- Kuidas on säilinud perioodil 2004-2006 toetatud investeringuprojektide tulemused?
- Kuidas on muutunud perioodil 2004-2006 toetatud investeringutest kasusaajate arv?
- Kui suure osa moodustavad objektide haldamiskulud KOV-de eelarves?
- Kuidas on KOV ääremaastumise tase mõjutanud investeringute jätkusuutlikkust?

Töö uurimisobjektideks on perioodil 2004-2006 rahastatud investeringuprojektid ja KOV-d kui nende elluviijad. Projekt ja projekti elluviija on tihedalt seotud (Sustainability of rural... 2009). Autor uurib täpsemalt seitset KOV üksust ja 11 projekti, mis perioodil 2004-2006 Euroopa Liidu struktuurifondidest toetust said. Autor viis läbi intervjuud valitud KOV-de vallavanemate ja struktuuritoetuste projektide läbiviimisega seotud ametnikega.

Intervjuude läbiviimise eesmärgiks oli saada terviklikum ülevaade objektide tänasest seisukorrast ning anda kvalitatiivne hinnang investeeringute jätkusuutlikkusele. Lisaks on teostatud kvantitatiivne analüüs uurimaks investeeringutest kasusaajate arvu muutust ja objektide haldamisega seotud kulude suurust.

Töö on jaotatud kolmeks peatükiks. Esimeses peatükis esitatakse teoreetilised ja empiirilised lähtekohad projekti jätkusuutlikkuse hindamiseks ning antakse ülevaade KOV-de investeerimistegevusest ja võimekusest Eestis. Lisaks on toodud töö esimeses peatükis ülevaade Euroopa Liidu struktuuritoetuste rakendamisest. Töö teises peatükis antakse ülevaade perioodil 2004-2006 saadud KOV-de investeeringutoetustest ning empiirilise materjali kogumise ja analüüsimise metoodikast.

Töö kolmandas peatükis on esitatud uurimuse tulemused. Esiteks on antud hinnang perioodil 2004-2006 rahastatud objektide jätkusuutlikkusele vaadeldud KOV-de ja objektide kasutusotstarbe ja tegevuste säilimise põhjal. Seejärel keskendutakse perioodil 2004-2006 antud investeeringutest kasusaajate arvu muutumise analüüsimisele. Lõpetuseks antakse kolmandas peatükis ülevaade KOV-de suutlikkusest objektidega perioodil 2006-2013 kaasnevate halduskulusid katta.

Bakalaureusetöö maht on 48 lehekülge kuni lisadeni, sh 8 joonist ja 8 tabelit. Viidatud allikate nimekirjas on 37 allikat.

1. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD

1.1. Projekti jätkusuutlikkus ja selle hindamine

1.1.1. Projekti jätkusuutlikkuse mõiste

Jätkusuutlikkuse mõiste on kirjanduses laialt kasutusel ning selle sisu ja ulatus varieerub oluliselt. Ühe enamlevinuma jätkusuutlikkuse definitsiooni kohaselt on jätkusuutlik niisugune areng, mis rahuldab praeguse põlvkonna vajadused ilma tulevaste põlvkondade vajadusi ohtu seadmata (Jowsey 2011). Kõige üldisemalt võib jätkusuutlikkust käsitleda kui teatud protsesside, süsteemide või seisundi kestlikkust. Hindamaks investeringuprojektide jätkusuutlikkust, määratleb autor kõigepealt, mida projekti jätkusuutlikkuse all mõistetakse.

Projekt on tegevuste kogum, mida seob kindel ajaperiood ja soovitud tulemus, milleks on tavaliselt püsiv kvalitatiivne muutus, uus toode või teenus (Rahvusvaheline... 2000). Projekti tegevused on eesmärgistatud ning suunatud teatud mõõdetavate ja realistlike väljundite saavutamisele. Projekt ei ole väärtus iseeneses, oluline on projekti abil lahendada aktuaalseid probleeme ja tagada soovitud muutused. Seega on head projekti ja selle tulemusi iseloomustavateks kriteeriumiteks asjakohasus, teostatavus ja jätkusuutlikkus (Ibid.).

Projekti jätkusuutlikkuse all mõistetakse projekti tulemuste säilimise kestvust. Projekt on jätkusuutlik, kui projektist saadud kasu ehk väljundid jätkuvad pärast projekti lõppemist. Väljundid ehk tulemused on projekti poolt kasusaajatele loodud väärtused, tooted või püsivat muutust tagavad tingimused. (Ibid.) Mõnevõrra laiema käsitluse kohaselt mõistetakse jätkusuutlikkuse all projekti kaudu toetatud asutuste tegevuse ja saadud kasude jätkumist pärast projekti lõppu (Sustainability of rural... 2009). Antud määratlus võtab lisaks kasudele arvesse projektiga seotud asutusi ning nende tegevuse säilimist pärast välise rahastuse lõppemist.

Teistsugune määratlus käsitleb projektide jätkusuutlikkust säästva arengu kontekstis. Jätkusuutlikkuse hindamise ülesanne on tagada, et projektid ja tegevused oleksid kooskõlas ja

aitaksid kaasa säästva arengu eesmärkide saavutamisele. Hindamisprotsessis võetakse arvesse nii projektide majanduslikke, sotsiaalseid kui ka keskkonnamõjusid, et kindlustada looduskeskkonna ja –ressursside, majandusliku ja sotsiaalse heaolu säilimine tulevastele põlvkondadele. Jätkusuutlik projekt aitab kaasa nii sotsiaalse, majandusliku kui keskkonna jätkusuutlikkuse kindlustamisele. (Sustainability assessment... 2004)

Käesolevas bakalaureusetöös käsitleb autor jätkusuutlikkust kui projekti väljundite ja toetatud asutuste tegevuse säilimist pärast projekti tegevuste ja rahastuse lõppemist. Kasutatavast definitsioonist lähtub projektide jätkusuutlikkuse hindamine.

1.1.2. Projekti jätkusuutlikkuse hindamine

Projekti läbiviimise tsükli võib jaotada kolmeks faasiks: strateegiline planeerimine, teostamine ja tulemuste hindamine (Rahvusvaheline... 2000). Eelnevalt tulenevalt saab jätkusuutlikkust hinnata enne projekti teostamist, selle ajal või järel ning eristada *ex ante*, vahe-, lõpp- ja *ex post* analüüsi (Issues... 2004). Kui vahe- ja lõpparuanne koostatakse projekti osana selle teostamise ajal ja lõpul, siis *ex post* analüüs viiakse läbi teatud aja möödudes projekti lõpust. Jätkusuutlikkuse kui ühe head projekti iseloomustava kriteeriumi käsitlemine on vaadeldaval neljal protsessil erinev. *Ex ante*, vahe- ja lõppanalüüsi käigus on jätkusuutlikkust võimalik hinnata ainult prognooside ja tulevikuperspektiivide alusel. *Ex post* analüüs seevastu annab projekti jätkusuutlikkusele hinnangu tegeliku olukorra ja tulemuste põhjal. (Ibid.)

Ex ante ehk projektile eelnev analüüs teostatakse strateegilise planeerimise etapis. Seega on peamiseks uurimisobjektiks projektiplaan. Analüüsi eesmärgiks on tagada asjakohase projekti kavandamine ning luua alus hilisemaks projekti hindamiseks. (Ibid.) Strateegilise planeerimise etapis selgitatakse välja, kas projekti poolt pakutud lahendused tagavad loodetud tulemuste pikaajalise kestvuse. Algsel projekti plaanil ja tegevuskaval võib olla märkimisväärne mõju projekti jätkusuutlikkuse tagamisele (Sustainability of rural... 2009). Seetõttu on oluline projekti planeerimise etapis arvestada võimalike riskide ning teguritega, mis võivad projekti jätkusuutlikkusele mõju avaldada, ning analüüsida, kuidas erinevad faktorid projekti väljundite kestvuse tagamist toetavad või takistavad. *Ex ante* hinnang lähtub projektiplaanis toodud jätkusuutlikkuse perspektiividest ja prognoosidest ning arvestab võimalike mõjuteguritega (Issues... 2004).

Projektide tulemuste püsijäämist võivad mõjutada nii sisemised kui välised tegurid, mis hõlmavad poliitilisi, sotsiaalseid, majanduslikke, institutsionaalseid, rahalisi, omandi haldamise, tehnoloogilisi ja keskkondlikke aspekte (Sustainability of rural... 2009). Kokkuvõtlikult võib öelda, et suurema osa projektide jätkusuutlikkus sõltub järgnevatest teguritest (Ingle 2005):

- projekti vastavus sihtgrupi vajadustele;
- strateegilise juhtimise alane võimekus;
- piisavate asjakohaste ressursside olemasolu;
- institutsionaalse ja poliitilise keskkonna toetus.

Projekt, mis vastab sihtgrupi vajadustele ning suudab kohaneda nõudluse muutumisega aja jooksul, on edukas jätkusuutlikkuse tagamisel. Teiseks oluliseks teguriks on projektide elluviimisega seotud tööjõu võimekus projekte oskuslikult juhtida ja koordineerida, tagamaks projektide pikaajaline mõju. Kolmandaks mõjutavad projekti tulemuste jätkusuutlikkust piisavate finantsiliste, tehnoloogiliste, inim- ja loodusressursside olemasolu. Pärast projekti lõppemist kaasnevad investeringutega ülalpidamiskulud, mis vajavad kõiki eelmainitud ressursse. Loodusressursside säästlik kasutamine on jätkusuutliku arengu aluseks ja tagab nende säilimise järgnevatele põlvetele. Viimaseks mõjutavad projekti jätkusuutlikkust erinevad välised tegurid, mis tulenevad institutsionaalsest ja poliitilisest keskkonnast. Nendeks mõjuriteks on poliitiline ja õiguslik raamistik, bürokraatlikud protsessid, kultuurilised, sotsiaalsed ja majanduslikud tingimused. (Ingle 2005) Lisaks toetab või takistab jätkusuutlikkust projekti teostaja suhtumine väljundite haldamisse, kas on olemas omanditunne ja kas objekte majandatakse jätkusuutlikul viisil (Sustainability of rural... 2009). Seega sõltub projekti jätkusuutlikkus nii projekti elluviija võimekusest kui suhtumisest ning keskkonnast, kus projekt teostatakse.

Nii *ex ante*, vahe- kui lõppanalüüsi koostamisel tuleks käsitleda kõiki projekti jätkusuutlikkust mõjutada võivaid tegureid ja nende põhjal anda hinnang väljundite püsijäämisele. *Ex post* hindamine kinnitab, kas väljundid on projekti lõpust teatud aja möödudes säilinud. *Ex post* analüüsi käigus hinnatakse projekti jätkusuutlikkust tegeliku olukorra põhjal. Keskne küsimus antud protsessis on, kas projekti väljundid on säilinud (Issues... 2004). Näiteks Euroopa Liidu kõrghariduse edendamisele suunatud Tempus ning USA ja Kanada vaheliste koostööprojektide jätkusuutlikkuse hindamisel on lähtutud kahest kriteeriumist (Sustainability of international... 2006):

- Projekti väljundid ja mõju jätkuvad pärast Euroopa Liidu toetuste lõppemist, nt uute loodud ülikoolikraadide kestvus, uute ostetud arvutite säilivus;
- Projekti tegevused jätkuvad pärast Euroopa Liidu toetuste lõppemist, kui ei ole võimalik mõõta väljundit tulenevalt selle mittemateriaalsest iseloomust.

Projekti väljundid on tavaliselt seotud kindlate saavutusindikaatoritega. Viimased on arvulised, ajalised või kvalitatiivsed näitajad, mis iseloomustavad projekti tulemusi, eesmärke ja tegevusi. Seega saab projekti väljundeid hinnata konkreetsete indikaatorite alusel. Näiteks on üheks selliseks tulemusindikaatoriks kasusaajate arv. Kasusaajate arvu all mõistetakse inimeste hulka, kes projekti väljunditest kasu saavad. *Ex post* analüüs võimaldab võrrelda varasemates hinnangutes projekti jätkusuutlikkusele antud prognoose ning nende täitumist reaalsuses ja saavutatud tulemusindikaatoreid projekti eel, lõppedes ja teatud aja möödudes. (Issues... 2004)

1.1.3. Jätkusuutlikkus kui Euroopa Liidu struktuuritoetuse saamise kriteerium

Eestis on võimalik taotleda erinevate projektide finantseerimiseks toetust välisvahenditest, millest suurima osa moodustavad Euroopa Liidu struktuuritoetused. Struktuuritoetust on määratletud kui rahalist abi, mida antakse Euroopa Liidu vastavatest struktuurifondidest, sh ühenduse erinevate algatuste vahenditest või Ühtekuuluvusfondi vahenditest või Eesti riigi poolt sihtotstarbeliselt struktuuritoetusteks eraldatud vahenditest (Perioodi 2004-2006..., § 2 lg 1, 01.01.2007). Struktuuritoetusi antakse konkreetsete projektide rahastamiseks ning projektide tulemusena soetatud, ehitatud või renoveeritud vara säilimine ja sihtotstarbeline kasutamine peab olema tagatud vähemalt viie aasta jooksul pärast positiivse rahastamisotsuse saabumist (Perioodi 2004-2006..., § 4¹ lg 11). Seega tuleb tagada investeeringuprojekti jätkusuutlikkus ja edasine sihipärane kasutamine pärast Euroopa Liidu toetuste lõppemist.

Eestis on projekti jätkusuutlikkus ning pikaajaline ja püsiva lisandväärtuse loomine üheks kriteeriumiks struktuurifondidest rahastust saavate projektide valikul (Eesti riiklik... 2004). Jätkusuutlikkus on hindamiskriteerium, mille all mõistetakse, kas projekti tulemused jäävad püsima, kas toetatud tegevustest on oodata pikaajalist mõju ning investeeringute puhul kas pärast projekti lõppu on olemas suutlikkus investeeringut ülal pidada (Struktuurivahendite... 2010). Antud käsitlus võtab arvesse nii projekti tegevusi kui projekti

elluviija võimekust. Projekt ja projekti teostaja on omavahel tihedalt seotud. Hindamaks projektide jätkusuutlikkust, on oluline jälgida muutusi projekte teostavates asutustes (Sustainability of rural... 2009). Projekti elluviijate finantsilise ja organisatsioonilise jätkusuutlikkuse all mõistetakse, kas on olemas piisavad finantsilised vahendid, oskused ja inimressurss projekti poolt saavutatud muutuste säilitamiseks (Rahvusvaheline... 2000).

Struktuuritoetust saanud projektide jätkusuutlikkust hinnatakse enamasti projekti läbiviimisele eelnevalt ehk toetuse taotlemise protsessi käigus. Projektide valikukriteeriumite hindamisel on leitud, et jätkusuutlikkus on üks kõige raskemini mõõdetav ja vähem arusaadavam kriteerium (Struktuurivahendite... 2010). Puuduvad ühtsed ja objektiivsed lähtealused jätkusuutlikkuse hindamiseks ning erinevate meetmete lõikes esineb suuri erinevusi (Riikliku... 2006). Varieeruvus on teatud määral arusaadav, sest täpsed tegurid, mis võivad projekti jätkusuutlikkust takistada või soodustada, sõltuvad suuresti konkreetse projekti sisust (Issues... 2004). Näiteks on perioodi 2004-2006 struktuurifondide meetme 4.2 „Keskkonna-infrastruktuuri arendamine“ hindamiskriteeriumites välja toodud, et jätkusuutlikkuse eest antakse maksimumhinne projektidele, millel on olemas objekti haldaja, mille majandamiseks on kavandatud piisavalt ressursse, mille järgnevad etapid on kirjeldatud ja mille riskid on määratletud ja arvesse võetud. Vastukaaluks on mõnes meetmes jätkusuutlikkuse kriteerium üldse puudunud (Struktuurivahendite... 2010).

Riiklike ja KOV-de investeeringutega kaasnevate ülalpidamis- ja hoolduskuludega, mis tuleb kanda riiklikust või kohalikest eelarvest, pole enamasti projektide taotlustes arvestatud (Ibid.). Viimane tõsiasi viitab jätkusuutlikkuse kriteeriumi vähesele tähtsustamisele investeeringuprojektide valikul. Vähene tähelepanu jätkusuutlikkusele projekti kavandamise etapis võib viia hilisemate raskusteni objektide ülalpidamisel.

Jätkusuutlikkus on tihedalt seotud projekti tasuvuse hindamisega. Investeeringud ei tasu end ära, kui pärast projekti lõppemist puuduvad vajalikud ressursid investeeringu mõju pikaajaliseks tagamiseks. Seega on sobivate *ex ante* hindamiskriteeriumite ning struktuuritoetuste efektiivse kasutamise tagamiseks vajalik kontrollida investeeringute jätkusuutlikkust projektide lõppemise järel ehk *ex post* analüüsi käigus, mis annaks tegeliku ülevaate toetatud projektide jätkusuutlikkusest. Siinkohal on tähtis nii projektide väljundite kui elluviijate võimekuse analüüs, kuna viimane on üheks oluliseks jätkusuutlikkust mõjutavaks teguriks.

1.2. Kohalike omavalitsuste arendus- ja investeerimistegevus

KOV-d on haldusüksused, mis moodustavad avaliku halduse süsteemi esmase tasandi, ning peamised võimuorganid kohalike avalike teenuste pakkumisel ja kohaliku arengu tagamisel. KOV-de ülesanded ja pädevus ning kohaliku ja riigielu küsimuste erinevus on piiritletud õigusaktidega, millest tulenevalt on linnade ja valdade teostada ligi 70% avalikest teenustest. (Kohalik... 2008) Lisaks avalike teenuste pakkumise ja heakorra kindlustamisele on omavalitsusüksuse ülesanne tema omanduses olevate haridus-, kultuuri-, sotsiaal- ja tervis- ja muude asutuste ülalpidamine (Kohaliku omavalitsuse korralduse..., § 6 lg 2).

Avalikud hooned, teed ja sillad, vee- ja kanalisatsioonivõrgustikud on osa avalikust infrastruktuurist. Heas korras infrastruktuuri olemasolu loob eeldused kohaliku piirkonna arenguks ja majanduskasvuks (McDonald, McMillen 2010). Arendustegevuse hulgas saab eristada investeerimiseid, mille all mõistetakse materiaalsete varade soetamist, ehitamist ja renoveerimist ning mittemateriaalsete varade ostmist (Haljaste et al. 2007). Investeeringute teostamise laiemaks eesmärgiks on vara reaalväärtuse säilitamine või tõstmine ning kasu saamine pikema aja jooksul. (Jowsey 2011) Seega lähtutakse investeerimisotsuste tegemisel enamasti nii poliitilistest kaalutlustest kui investeeringute tasuvusest, millest tulenevalt on keskseks küsimuseks, kui palju avalikku infrastruktuuri on vaja (McDonald, McMillen 2010).

Suuremas osas Eesti KOV-dest toimub arendustegevus projektipõhiselt, mis tähendab, et põhitähelepanu on sobivate projektide planeerimisel ning vähem arendustegevuse terviklikul käsitlusel. Seega on oluline, et kõik üksikud projektid, mis KOV tasandil läbi viiakse, oleksid seotud kohaliku arengukavaga. Viimane on strateegiline dokument, mis määratleb KOV üksuse lühi- ja pikaajalised eesmärgid ning kavandab tegevused nende saavutamiseks. Arendusprojektide planeerimisel on kasulik seostada need strateegiliste eesmärkide ja KOV üksuse kohustustega ning hinnata mõju kogukonna heaolule, omavalitsusüksuse eelarvele ja inimressursile. Kõik need aspektid on olulised, et saavutada terviklik arendustegevus kohalikul tasandil. (Haljaste et al. 2007)

Avaliku infrastruktuuri planeerimisel tuleb arvestada, et ehitiste kui varade eripäraks on küllatki pikk eluiga ning sellest tulenevalt pidevate ülalpidamiskulude ja lisa-investeeringute vajadus (Then, Chen 2005). Infrastruktuuri haldamisel võib eristada kahte aspekti: üksikute objektide järelevalve, hooldus- ja remonditegevused ning plaanide koostamine ja optimaalsete eelarveliste vahendite eraldamine kogu olemasoleva

infrastruktuuri säilitamiseks (Kurihara, Nishikawa 2005). Seega on investeringuobjektide jätkusuutlikul haldamisel vajalikud nii strateegilise planeerimise ja majandamise oskused kui piisavate rahaliste vahendite olemasolu.

Eestis moodustavad KOV-de eelarvete tuludest suurima osa üksikisiku tulumaksu laekumised. 2014. a laekub elukohajärgsesse KOV üksusesse 11,6% 21%-st üksikisiku tulumaksust ning seega on KOV-de tulud suuresti sõltuvad kohaliku elanikkonna suurusest ja struktuurist. Muutuvates majanduslikes, sotsiaalsetes, demograafilistes ja poliitilistes tingimustes on finantsilise võimekuse tagamiseks vajalik teha investeerimis- ja haldamisotsuseid tulenevalt tulevikuproгноosidest.

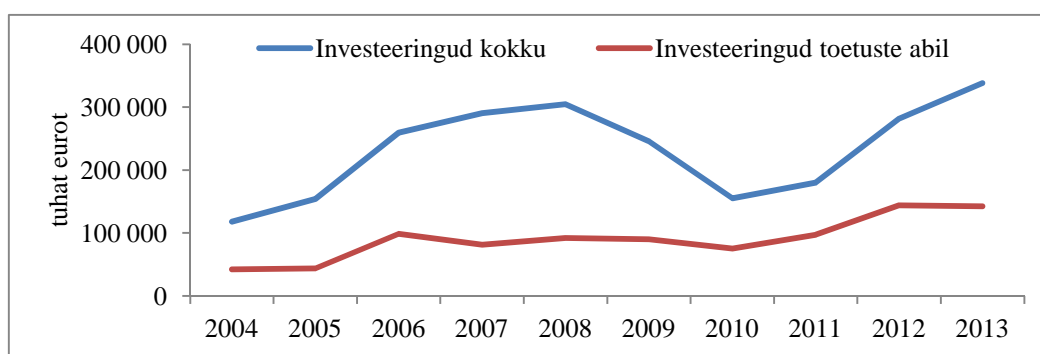
KOV-ide finantsilise jätkusuutlikkuse tagamiseks on Eestis kehtestatud eelarvereeolid. Viimased on kvantitatiivsed piirangud eelarvestamise protsessis (Kohaliku omavalitsuse finants... 2012). Eelarvereegli kohaselt peab põhitegevuse tulem ehk põhitegevuse tulude ja kulude vahe olema null või positiivne. Lisaks võib netovõlakoorumus aruandeaasta lõpul ulatuda kuni kuuekordse põhitegevuse tulemini, kuid ei tohi ületada sama aasta põhitegevuse tulude summat. Kui kuuekordne vahe on väiksem kui 60% põhitegevuse tuludest, siis võib netovõlakoorumus ulatuda kuni 60% põhitegevuse tuludest. (Ibid.) Väljatoodud piirangud mõjutavad nii KOV-i eelarveliste vahendite jaotamist kui ka investeringute teostamist.

KOV üksuse enda investeerimisvõimekust iseloomustab varade soetamisele kulutatud summade suurus ja selle osakaal eelarves (Kohaliku omavalitsuse finants... 2012). Samas KOV võimekuse indeksis hinnatakse omafinantseerimise võimekust põhitegevuse tulude ja kulude suhtena (Noorkõiv, Loodla 2013). Viimane määrab, kui palju on vajalik kaasata ressursse teistest allikatest peale KOV-i enda vahendite. Välisvahenditest antavaid toetuseid võib põhjendada investeringutega kaasnevate positiivsete välismõjudega. Paljudel juhtudel saavad kohalikest investeringutest kasu ka ümberkaudsete piirkondade elanikud. Kõige selgemini on need kasud nähtavad näiteks maanteede puhul. (McDonald, McMillen 2010)

Investeerimistegevuse toetamiseks on võimalik KOV-del taotleda finantseerimist Eesti ja välisvahenditest või teha koostööd erasektoriga ning delegeerida osade avalike teenuste pakkumine kolmandale sektorile. Viimase võimalusena võib välja tuua laenude võtmist oma investeringute rahastamiseks. (Haljaste et al. 2007) Samas tõi autor eelnevalt välja, et KOV-de võlakoorumusele on sätestatud konkreetsed ülempiirid ning seega on laenude võtmine piiratud.

1.3. Euroopa Liidu struktuuritoetused kui kohalike omavalitsuste investeringute finantseerimisvõimalus

Eesti KOV-d on tugevasti sõltuvad investeringutoetustest. Joonis 1 annab ülevaate KOV-de investeringute mahu muutumisest perioodil 2004-2013. Vaadeldaval ajavahemikul on toetuste abil tehtud investeringute maht suurenenud ning investeringutoetuste osakaal kogumahust on olnud suurim aastatel 2010-2011, mil majanduskriisi tõttu KOV-de omavahenditest tehtud investeringute mahud oluliselt vähenesid.

Joonis 1. KOV-de investeringute mahud perioodil 2004-2013

Allikas: Autori koostatud Riigiraha rakenduse andmete põhjal

Lisaks on ainult 3% omavalitsused on leidnud, et neil ei ole vajadust Euroopa Liidu struktuuritoetusi taotleda (Tatar 2010). Struktuuritoetused on peamised instrumendid Euroopa Liidu regionaalpoliitiliste eesmärkide saavutamiseks ja olnud üheks oluliseks KOV-de investeringuprojektide finantseerimisallikaks. Eesti KOV-d on saanud perioodil 2004-2013 Ühtekuuluvusfondist ja struktuurifondidest toetust üle 400 miljoni euro (Antud... 2014).

Euroopa Liidu regionaalpoliitikat võib käsitleda kui majandusaktiivsuse ja sotsiaalse heaolu regionidevaheliste erinevuste mõjutamist eesmärgiga vähendada ebavõrdsust vaesemate ja rikkamate piirkondade vahel. (Haljaste et al. 2007) Regionaal- ja ühtekuuluvuspoliitika teostamiseks kasutatavad rahalised vahendid moodustavad umbes kolmandiku Euroopa Liidu eelarvest. Perioodil 2007-2013 moodustasid struktuurivahenditest antavad toetused 35,7% Euroopa Liidu kogueelarvest vastaval ajavahemikul (ELi... 2008).

Kaks peamist struktuurifondi on Euroopa Sotsiaalfond (ESF- *European Social Fund*) ja Euroopa Regionaalarengu Fond (ERDF – *European Regional Development Fund*). Lisaks

on struktuurifondid põllumajanduse ja kalanduse toetamiseks. (ELi... 2008) Struktuurifondide kõrval antakse rahalist abi Ühtekuuluvusfondist, mis on oluline finantsvahend vähemarenenud liikmesriikide ja nende arengu toetamiseks. Kui struktuurifondid on erinevate regioonide arengu ühtlustamiseks, siis Ühtekuuluvusfondi eesmärk on ühtlustada liikmesriikide kui tervikute arengut. (Haljaste et al. 2007) Perioodil 2004-2006 jaotati Ühtekuuluvusfondi toetuseid transpordi- ja keskkonnainfrastruktuuri projektide rahastamiseks Eesti riiklikust rakenduskavast eraldi seisvate kavade alusel ning projektid kiitis heaks Euroopa Komisjon. (Eesti riiklik... 2004)

Euroopa Liiduga 2004. a liitudes sai Eesti toetust kõigist struktuurifondidest ning Ühtekuuluvusfondist (Haljaste et al. 2007). Euroopa Liiduga liitumise järgsetel aastatel on Eesti saanud struktuurifondidest ja Ühtekuuluvusfondist kokku 4,2 miljardit eurot, millest perioodil 2007-2013 saadud 3,4 miljardit eurot, perioodil 2004-2006 Ühtekuuluvusfondist 0,43 miljardit eurot ning struktuurifondidest 0,37 miljardit eurot (Välisloetused 2014).

Lisaks sai Eesti toetust eelstruktuurifondidest, mille kaudu anti kümnele Kesk- ja Ida-Euroopa riigile liitumiseelsel perioodil võimalus rahalise abi saamiseks. Eelstruktuurifondid olid keskkonna ja transpordi infrastruktuuri valdkondade parendamiseks loodud abiprogramm ISPA (*Instrument for Structural Policies for Pre-Accession*), põllumajanduse ja maaelu arendamise programm SAPARD (*Special Assistance for Agriculture and Rural Development*) ning avalike haldussüsteemide tugevdamiseks ja haldussüsteemi Euroopa Liidu nõuetega vastavusse viimiseks mõeldud Phare programm. (Reiljan et al. 2002)

Euroopa Liidu poolt rahastatud projektide elluviimine ja nende hilisem jätkusuutlik majandamine on KOV-dele üheks põhitegevuseks nii administratiivses kui eelarvelises tähenduses. Perioodil 2004-2006 said KOV-id investeringuteks kokku 215,3 miljonit eurot, sh Ühtekuuluvusfondist 165 miljonit ja struktuurifondidest 50,3 miljonit eurot. Aastatel 2007-2013 oli struktuurifondidest saadud investeringutoetuste kogusumma veelgi suurem, ulatudes 247,7 miljoni euroni (Antud... 2014).

Struktuurivahendite jaotamisega alustati Euroopa Liidus 1988. a, millal sõnastati järgnevad üldised finantsinstrumentide andmise põhimõtted (Reiljan et al. 2002):

- kontsentratsiooniprintsiip, mille järgi antakse enim toetuseid sihtaladele, mis nii geograafiliselt kui valdkondlikult vajavad enim arendamist;
- partnerluse põhimõte, mille järgi rahastavad programmi ja projekte Euroopa Liit ja liikmesriik ühiselt ning struktuurivahendite programmide väljatöötamise,

elluviimisesse ja kontrolli on kaasatud erinevad osapooled, sh liikmesriigid, regioonid, KOV-d ja teised huvigrupid;

- täiendavuse põhimõte, mille järgi on Euroopa Liidu toetused täiendavaks finantseerimisallikaks regionaalpoliitiliste eesmärkide elluviimiseks liikmesriikides ning ei asenda täielikult riigieelarvelist finantseerimist;
- programmilisuse printsiip, mille järgi toetub struktuurivahendite andmine mitmeaastastele arengukavadele ning programmidele.

Programmilisus on üks olulisemaid printsiipe struktuurivahendite korraldamisel. Euroopa Liidu rahastamisvahendite kasutamiseks koostatakse liikmesriikides spetsiaalsed kavad ja programmdokumendid, mille kinnitab Euroopa Komisjon. Programmdokumendid koostatakse seitsmeaastaseks perioodiks. Igal perioodil kehtestatakse uued määrused, koostatakse uued programmdokumendid ning muutuvad nii sihtkasutusala kui abi andmise korraldus. (Haljaste et al. 2007) Tänapäevaks on käimas juba viies struktuurivahendite programmiperiood 2014-2020. Eelnevalt on Euroopa Liidus struktuurivahendeid jaotatud ja rakendatud perioodidel 1989-1993, 1994-1999, 2000-2006 ja 2007-2013.

Struktuuritoetuste rakendamine ja selle efektiivsus sõltub suuresti iga liikmesriigi enda vastutusest ja tegevusest (Hapenciuc et al. 2013). Otsused Euroopa Liidu struktuurivahendite jaotamise kohta prioriteetsetele valdkondadele ja rahastatavatele programmidele tehakse keskvalitsuse poolt. Samas on KOV-del võimalus leida kehtestatud programmide raames parimad võimalused oma siseprobleemide lahendamiseks. Toetusi üksikutele projektidele on võimalik taotleda rakendusasutuste poolt väljatöötatud tegevuste kogumite ehk meetmete raames, millel on spetsiifilised tingimused ja mis aitavad kaasa rakenduskavas püstitatud eesmärkide täitmisele (Struktuurivahendite... 2010).

Kuigi struktuurivahendite saamise võimalus on toonud kaasa mitmes vald- ja piirkonnas oluliste investeeringute teostamise, on välisvahendite kasutamisega seotud mitmed probleemid ja tuleb arvestada, et toetused ei kesta igavesti (Varblane 2013). Seetõttu on väga oluline, et kõik välisvahenditest teostatud projektid täidaksid kohaliku arengu seisukohalt olulisi eesmärke, looksid pikaajalist mõju ning aitaksid kaasa pikaajalise jätkusuutliku arengu tagamisele. Euroopa Liidu rahastust saab kasutada investeeringuprojektide läbiviimiseks, kuid hilisemad hooldus- ja ülalpidamiskulud jäävad kanda KOV-le. Lisaks on vajalik arvestada, et toetuse saamiseks tuleb tagada kaasfinantseerimine omavahenditest, mis suuremahuliste projektide puhul on KOV-de jaoks märkimisväärne ja milleks võib olla vajalik võtta laenu.

Seega ei kaasne investeeringutoetustega mitte ainult objektide ülalpidamiskulud, vaid ka võetud laenukohustuste tagasimaksmine.

1.4. Varasemad uurimused struktuuritoetuste rakendamises Eesti kohalikes omavalitsustes

Mitmed uurimused on keskendunud struktuurivahendite kasutamise tõhususe hindamisele. Samas pole senini ühtset alust struktuuritoetuste efektiivsuse ja rakendamise hindamiseks (Tatar 2010). Hapenciuc et al. (2013) on uurinud struktuuritoetuste kasutamist perioodil 2004-2007 Euroopa Liiduga liitunud riikides ning täheldanud, et struktuurivahendite rakendamise efektiivsus varieerub tugevalt vaadeldavates riikides. Põhilised tegurid, mis toetuste rakendamist mõjutavad, on makromajanduslikud näitajad, näiteks riigi majandusarengu tase, administratiivne võimekus ja kaasfinantseerimise vahendite olemasolu (Hapenciuc et al. 2013). Vastupidiselt on Gómez García et al. (2010) leidnud, et toetuste kasutamise efektiivsus ei sõltu oluliselt riigi, kus toetatav piirkond paikneb, sotsiaal-majanduslikust olukorrast ega piirkonna enda majandusarengu tasemest. Eestis on hinnanud KOV-de võimekust struktuuritoetuste kasutamisel Merit Tatar (2010) ja Kerli Lorvi (2013).

Tatar (2010) hindab KOV-de administratiivset võimekust ning tegureid, mis võivad struktuuritoetuste oskuslikku rakendamist mõjutada. Eesti KOV-de võimekus struktuuritoetusi administreerida on suhteliselt nõrk. Üheks olulisemaks takistuseks on kvalifitseeritud spetsialistide ja vajalike oskuste puudus. Uurimusest selgus, et ligi 44% omavalitsustes on puudu töötajatest, kel on piisavad oskused Euroopa Liidu toetustega tegelemiseks. Samades omavalitsusüksustes tegelevad töötajad Euroopa Liidu toetuste taotlemisega oma põhitegevuste kõrvalt, mis võib viia olukorrani, kus hilisemalt ei tegele keegi projekti järelevalvega. Lisaks on oht, et natukenegi võimekamate töötajate lahkumine raskendab toetuste pikemaajalist jälgimist ja seab seega ohtu projektide pikaajalise mõju tagamise. Võrdluses suuremate ja väiksemate KOV-de seas selgub, et enamasti suuremates omavalitsustes on eraldi ametikoht struktuuritoetustega tegelemiseks, samas kui väiksemates omavalitsustes tegeleb toetusprojektide protsessiga planeerimisest kuni realiseerimiseni vallavanem või linnapea. (Tatar 2010)

Lorvi (2013) on uurinud Eesti KOV-de administratiivset võimekust kogu Euroopa Liidu struktuuritoetuste läbiviimise protsessi raames, sh projektide ettevalmistamist, kaasfinantseerimist, projektide realiseerimist, tulemuste ja eesmärkide jälgimist ning mõju hindamist. Uurimusest selgus, et suurematel omavalitsustel ei ole raskusi struktuuritoetuste taotlemise ja kaasfinantseerimisega. Lisaks on tugevamad omavalitsused moodustanud projektimeeskonnad, kes vastutavad suuremate investeeringuprojektide eest. Samas väiksematel omavalitsustel on takistuseks kaasfinantseerimise vahendite ja kvalifitseeritud spetsialistide puudus. Eriti on oskustest puudu ehitusprojektide läbiviimisel. (Lorvi 2013)

Kaasfinantseerimise vahendite puudumine on üheks oluliseks põhjuseks, miks KOV-d ei ole struktuuritoetusi taotlenud (Tatar 2010). Seega on KOV-de üldine finantsseisund kehv. Näiteks mõjutas viimane majanduskriis KOV-de eelarveid niivõrd oluliselt, et pooled KOV-dest kasutasid 2009. a struktuuritoetusi vähem kui planeeritud. Lisaks on 84% omavalitsustes võetud laene projektide kaasfinantseerimiseks. (Lorvi 2013) Seega tuleb pärast projekti lõppemist katta nii haldus- kui laenukulud. Eriti vähem võimekatele KOV-dele võib Euroopa Liidult investeeringutoetuste saamine tähendada finantsseisu halvenemist pikemas perspektiivis.

Eesti KOV-d on oma projektide mõju hinnanud positiivselt. Pooled omavalitsustest on öelnud, et projektide tulemusel on suurenenud ettevõtlus ning 65% omavalitsustes on suurenenud tööhõive. 83% KOV-dest on leidnud, et nad on oma projektide tulemused saavutanud. Samas 77% KOV-dest ei ole asutanud seirekomiteed projekti läbiviimise jälgimiseks. Väiksemate omavalitsuste hulgas on isegi veel vähem üksuseid, kes pidevat seiret teostavad. (Lorvi 2013)

Struktuurivahenditest toetatud projektide jätkusuutlikkuse kohta tehtud uurimusi on vähe. Eestis on KOV-de investeeringuprojekte ja nende jätkusuutlikkust auditeerinud Riigikontroll. Üldiselt on leitud, et toetust saanud objektid on sihipärasel kasutuses, tulemused on säilinud ning projektide tulemusel on avalike teenuste osutamise hulk suurenenud. Auditeeritud omavalitsused leidsid, et objektidest kasusaajate arv edaspidi ei vähene. Pigem suureneb kasusaajate arv tänu paranenud objektide ja teenuse pakkumise kvaliteedile. Kasusaajate arvu vähenemise põhjusena nähti üldist elanike arvu vähenemist. (Euroopa... 2012)

Lisaks on leitud, et objektide majandamisega ei ole tekkinud KOV-dele eba-proportsionaalselt suuri kulutusi ning majandamiskulude osakaal kogu omavalitsuse tegevus-

kuludest ei ole muutunud. (Ibid.) Samas on haridusobjektide puhul täheldatud, et näiteks kutseõppeasutustes on majandamiskulud õpilase kohta suurenenud aastatel 2009-2012 ligikaudu 13%. Uute objektide majandamiskulusid on KOV-id hinnanud väikesteks, kuna äsjakorrastatud objektidel ei ole olnud vajadust teha remonditöid. (Haridusinvesteeringute... 2013)

1.5. Kohalike omavalitsuste võimekus Eestis

2013. a kohalike valimiste käigus loodi 18 valla ja linna baasil seitse uut valda ning seega on Eestis täna kokku 215 KOV üksust – 30 linna ja 185 valda (Elanike arv... 2014). KOV-d on oma tegevustes seaduse piires iseseisvad. Neil on õigus ja kohustus korraldada kohalikku elu ja kasutada nendeks vajalikke vahendeid autonoomselt, lähtudes linna või valla arengu eripärast ning kohalike elanike huvidest ja vajadusest (Kohaliku omavalitsuse korralduse..., § 2 lg 1).

KOV-de haldussuutlikkust mõõdab Geomedia KOV võimekuse indeks, mis näitab KOV üksuse potentsiaali midagi ära teha (Noorkõiv, Loodla 2013). Võimekuse indeksi koostamisel võetakse arvesse mitmeid tegureid, sh kohalikku rahvastikku, majandust, elanikkonna heaolu, KOV üksuse organisatsiooni, finantsolukorda ja pakutavaid avalikke teenuseid. Valitud statistiliste näitajate alusel seatakse KOV-d pingeritta. (Ibid.)

Viimased KOV võimekuse indeksid on arvatatud perioodi 2009-2012 kohta ning indeksi väärtused varieeruvad 84,5 punktist kuni 15 punktini. Üldiselt paiknevad võimekaimad KOV-d Harjumaal ning vähem võimekamad Kagu-Eestis. Lisaks geograafilistele erinevustele sõltub KOV üksuse suutlikkus tugevasti elanike arvust. Oluliseks piiriks on siinkohal 5000 elanikku. Keskmine võimekus üle ja alla 5000 elanikuga KOV-des erineb kaheksa ja enama järgupunkti võrra. (Ibid.)

Oma suuruse ja asutustiheduse poolest erinevad KOV-id oluliselt. Ülevaate omavalitsusüksuste jaotumise kohta elanike arvu järgi annab tabel 1. Peaaegu pool Eesti elanikkonnast elab viies suuremas linnas ning 40 väikseimas KOV-s elab kõigest ligi 2% elanikest. Üle 5000 elanikuga KOV üksuseid on 42 ning nendes elab ligi 75% elanikest, samas kui alla 5000 elanikuga omavalitsusüksusi on 173 ja nendes elab 15% elanikest. Mida väiksem on KOV, seda madalam on reeglina tema võimekuse indeks. Tabelist 1 on näha, et

keskmise võimekus ei erine oluliselt üle 5000 elanikuga KOV-des. Seega üle 5000 elanikuga KOV-de seas ei ole reeglina suuremad KOV-d võimekamad.

Tabel 1. KOV üksuste jaotumine Eestis elanike arvu järgi

KOV suurusgrupp elanike arvu järgi	KOV-de arv (seisuga 01.01.14)	Elanike arv (seisuga 01.01.14)	Elanike osakaal (%) (seisuga 01.01.14)	Keskmine KOV võimekuse indeks grupis (2009-2012)
0-1000	40	29 078	2,15	39,9
1001-3000	103	177 484	13,10	48,0
3001-5000	30	122 901	9,07	56,1
5001-10000	24	171 321	12,65	65,4
10 001 – 20 000	13	184 433	13,61	68,6
20 000 - ...	5	669 462	49,42	66,0
Kokku	215	1 354 679	100,00	51,0

Allikas: Autori koostatud Elanike arv... 2014 ja Noorkõiv, Loodla 2013 põhjal

Lisaks võib täheldada, et KOV üksuse võimekus sõltub tema asukohast. Ääremaaliste või ääremaastumise riskis olevate KOV-de võimekuse indeks on reeglina madalam kui mitteääremaalistel (Noorkõiv, Loodla 2013). Ääremaad on maakonnakeskustest kaugemal asuvad väheneva elanikkonnaga maapiirkonnad (Eesti inimvara... 2010). Ääremaastumise riskiga on KOV-d, kus rahvastiku tihedus jääb alla 8 in/km² ja kaugus keskusest on vähemalt 50 km. Lisaks eristatakse KOV üksuseid, mille keskus on linnadega hästi ühendatud, kuid teatud piirkonnad on väga hõredalt asutatud ning keskustest kaugel (Ibid.). Ülevaate KOV-de võimekusest tulenevalt nende ääremaastumise tasemest annab tabel 2.

Tabel 2. KOV üksuste jaotumine Eestis ääremaastumise taseme järgi

KOV ääremaastumise tase	KOV-de arv (seisuga 01.01.2014)		Elanike arv (seisuga 01.01.2014)		Keskmine elanike arv KOV kohta	Keskmine KOV võimekuse indeks (2009-2012)
	Arv	Osakaal (%)	Arv	Osakaal (%)		
Ääremaaline	45	20,93	48 546	3,58	1079	41,7
Ääremaastumise riskiga	56	26,04	86 426	6,38	1543	48,5
Keskusega nõrgalt seotud küladega	25	11,63	89 016	6,57	3561	52,8
Mitteääremaaline	89	41,40	1 130 691	83,47	12 704	56,9
Kokku	215	100,00	1 354 679	100,00	6301	51,0

Allikas: Autori koostatud Elanike arv... 2014; Noorkõiv, Loodla 2013 ja lisa 1 põhjal

Ääremaalised KOV-d on enamasti väiksemad ning vähem võimekamad. Ääremaalised ja ääremaastumise riskiga KOV-de keskmine võimekus on madalam kui keskmine KOV võimekus kõikide Eesti linnade ja valdade hulgas. Ääremaalisi ja ääremaastumise riskiga valdasid on kokku 101 ja nendes elab kokku kõigest ligi 10% Eesti elanikest. Samas mitteääremaalistes KOV-des elab üle 83% rahvastikust. Kõik linnad kuuluvad mitteääremaaliste KOV-de hulka. Lisas 1 on toodud KOV-de jaotumine ääremaalisteks, ääremaastumise riskis, keskusega nõrgalt seotud küladega ja mitteääremaalisteks KOV-deks.

Ääremaastumise probleem on Eestis terav, kuna negatiivne iive ja eeskätt nooremate inimeste ränne suurematesse linnadesse jätab niigi nõrgad KOV-d ilma vajalikust maksutulust. Inimesed, töökohad ja teenused kontsentreeruvad maakonnakeskuste ümber. Ääremaalistel KOV-del on seega tunduvalt vähem võimekust kohalikul tasandil midagi teha ning arendada. Samas puudub rahvastikuprotsesside tõttu suur nõudlus teatud avalikele teenustele. Ääremaalistes valdades loodud sotsiaalne infrastruktuur, sh haridusasutused leiavad järjest vähem kasutust. (Eesti inimvara... 2010)

Lisaks erinevad KOV-d ametnikkonna suuruse ja võimekuse poolest. Eriti maa- piirkondades ei ole alati piisavalt pädevaid spetsialiste ning puuduvad rahalised ressursid vajalike töötajate palkamiseks. Seetõttu on enamus ametnikke seotud väiksemates KOV-des administratiivsete ülesannete täitmisega, mille kõrvalt võimalusel tegeletakse arendustegevusega. Samas suuremates linnades on eraldi inimesed ja osakonnad, kelle peamiseks ülesandeks on KOV üksuse arendamine. (Ülevaade... 2012)

2. ÜLEVAADE UURIMISOBJEKTIST JA -METOODIKAST

2.1. Perioodil 2004-2006 struktuurifondide toetusel tehtud kohalike omavalitsuste investeeringud

Autor analüüsib Euroopa Liidu struktuurifondidest perioodil 2004-2006 saadud KOV üksuste investeeringutoetuseid. Perioodil 2004-2006 tugines struktuurifondidest toetuste andmise strateegia neljale peamisele prioriteedile (Eesti riiklik... 2004). Kokkuvõtlik informatsioon prioriteetidest ja meetmetest, mille kaudu KOV-d investeeringutoetuseid said, on toodud lisas 2. KOV üksused said perioodil 2004-2006 investeeringuteks toetust kuuest meetmest ja kahest struktuurifondist – ERDF ja ESF. Kõige enam saadi toetust „Kohaliku sotsiaal-majandusliku arengu“ meetmest 145 investeeringuobjektile. Antud meetmest rahastati investeeringuprojekte kohaliku avaliku, sh hariduse infrastruktuuri arendamiseks ja piirkondadele omaste konkurentsieeliste väljaarendamiseks.

Perioodil 2004-2006 Euroopa Liidu struktuurifondidest saadud investeeringutoetuste nimekiri on esitatud lisas 3. Toetused on koondatud objektide alusel, st kui objekt sai antud perioodil toetust mitmes etapis, on esitatud objektile antud toetuste kogusumma. Perioodil 2004-2006 oli selliseid investeeringuobjekte kolm. Kokku said antud perioodil toetust praeguse haldusjaotuse alusel 131 KOV üksust 215-st.

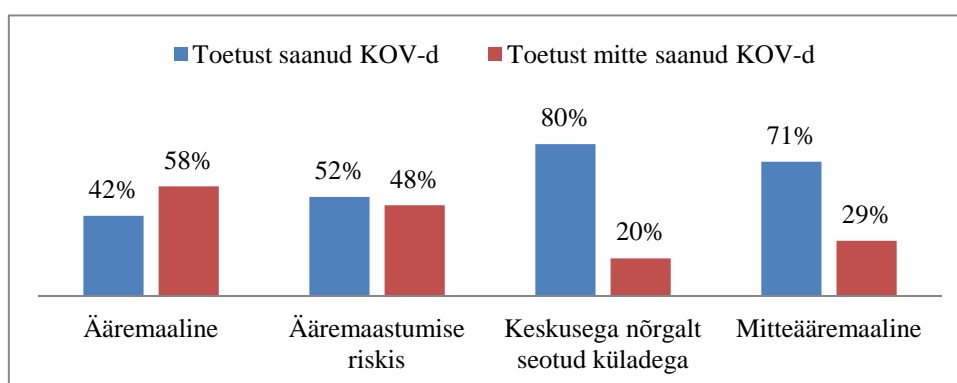
Perioodil 2004-2006 oli struktuurifondidest saadud KOV-de investeeringutoetuste maht 50,3 miljonit eurot. Tabelis 3 on toodud investeeringutoetuste jaotumine tulenevalt KOV-de ääremaastumise tasemest. Autor võrdleb erineva ääremaastumise tasemega KOV üksuseid, kuna üheks oluliseks projektide jätkusuutlikkust mõjutavaks teguriks on projekti läbiviija võimekus ning projekti väljundite vastavus sihtgrupi vajadustele. KOV-de jaotus ääremaastumise taseme alusel iseloomustab rahvastiku erinevat paiknemist Eestis ning võimaldab hinnata, kuidas on erinevatesse piirkondadesse suunatud investeeringutoetused pikemas perspektiivis olnud jätkusuutlikud.

Tabel 3. Perioodi 2004-2006 investeeringutoetuste jaotus KOV ääremaastumise taseme alusel

KOV ääremaastumise tase	Toetuste maht		Toetust saanud KOV-ide arv		Toetust saanud projektide arv		Keskmine toetus KOV kohta (EUR)
	Maht (EUR)	Osakaal (%)	Sagedus	Osakaal (%)	Sagedus	Osakaal (%)	
Ääremaaline	3 362 884	6,7	19	14,5	23	10,6	176 994
Ääremaastumise riskiga	5 894 638	11,7	29	22,1	37	17,0	203 263
Keskusega nõrgalt seotud küladega	6 575 472	13,1	20	15,3	29	13,3	328 774
Mitteääremaaline	34 420 112	68,5	63	48,1	129	59,1	546 351
Kokku	50 253 106	100,0	131	100,0	218	100,0	383 611

Allikas: Autori arvutused lisa 3 toodud andmete põhjal

Keskmine investeeringutoetus KOV üksuse kohta oli 383 611 eurot. Mitteääremaalsed ja seega võimekamad KOV-d on reeglina saanud rohkem toetust. Võrreldes perioodi 2004-2006 investeeringutoetuseid KOV-de lõikes, selgub, et ääremaalsed või ääremaastumise riskiga KOV-d on saanud vähem kui 20% kogu vaadeldava perioodi investeeringutoetuste mahust. Seega on enim struktuurifondide toetusi suunatud perioodil 2004-2006 mitteääremaadele. Üle poolte perioodil 2004-2006 toetust saanud investeeringuprojektidest on teostatud mitteääremaalistes KOV-des. Toetust saanud KOV-de hulgas on ääremaalisi 19, ääremaastumise riskiga 29, keskusega nõrgalt seotud küladega 20 ja mitteääremaalisi 63.

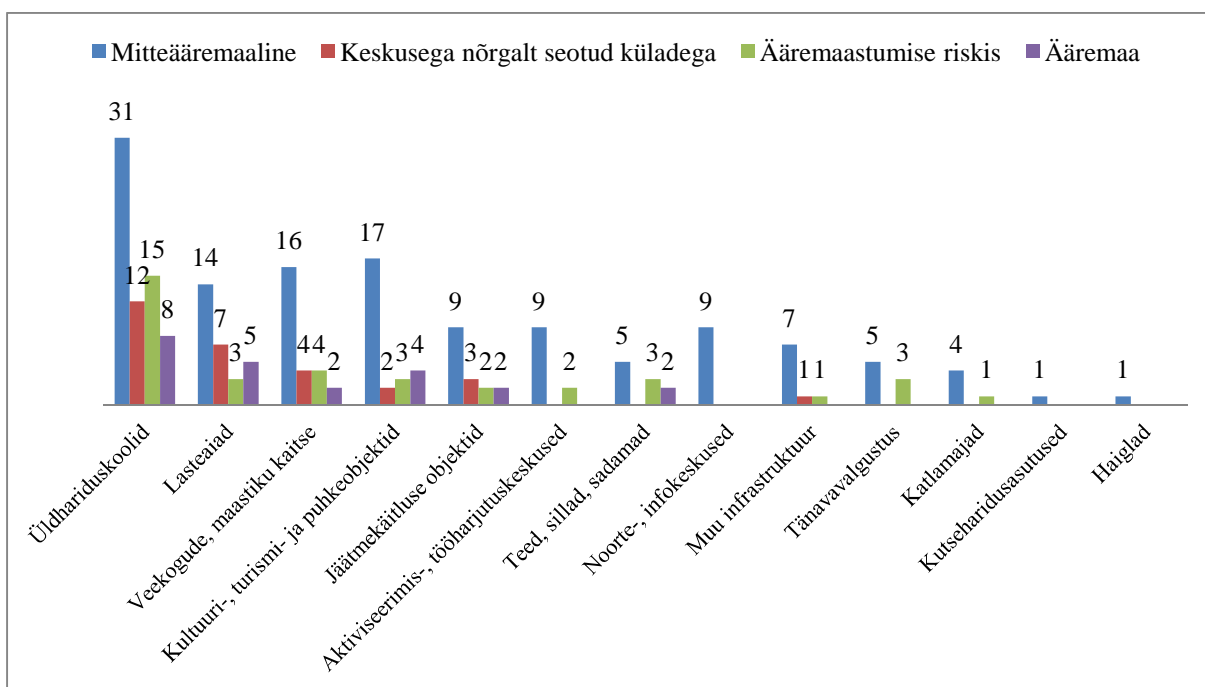

Joonis 2. Perioodil 2004-2006 toetust saanud KOV-de võrdlus ääremaastumise taseme lõikes

Allikas: Autori arvutused lisa 3 toodud andmete põhjal

Perioodil 2004-2006 on investeeringutoetust saanud vastavalt 71% ja 80% mitte-ääremaalistest ja keskusega nõrgalt seotud küladega KOV-dest (joonis 2). Samas on ääremaalistest KOV-dest investeeringuteks toetust saanud vähem kui pooled. Seega leiab kinnitust varasematest uurimustest tehtud järeldus, et suuremad ja võimekamad KOV-d on struktuuritoetuste taotlemisega paremini hakkama saanud. Kõigist 215 KOV-st said perioodil 2004-2006 toetust 61%.

Perioodil 2004-2006 said KOV-d struktuurifondidest investeeringutoetust kokku 218 objektile. Joonis 3 annab ülevaate toetust saanud objektide jaotumisest vastavalt investeeringuobjekti sisule ja paiknemisele KOV ääremaastumise taseme alusel. Perioodil 2004-2006 teostasid KOV-id struktuurifondide rahade abil enim investeeringuid üldhariduskoolide ehitamiseks ja renoveerimiseks. Lisaks olid olulisteks investeeringuobjektideks lasteaiad, investeeringud veekogude ja maastiku tervendamisele ning kultuuri- ja puhkeobjektide arendamisele.

Joonis 3. Perioodi 2004-2006 KOV investeeringutoetuste võrdlus objektide lõikes

Allikas: Autori koostatud lisa 3 toodud andmete põhjal

Üldhariduskoolidega seotud projekte oli 66 ning neist ligi pooled on teostatud mitteääremaalistes KOV-des. Samas on ehitatud ja renoveeritud struktuurifondide toetusel

kokku 23 üldhariduskooli ääremaalistes ja ääremaastumise riskiga KOV-des. Kõiki nelja vaadeldavasse KOV ääremaastumise gruppi kuuluvates KOV-des on tehtud investeeringuid üldhariduskoolidesse, lasteaedadesse, veekogude ja maastiku tervendamisele, kultuuri- ja puhkeobjektidesse ning jäätmekäitlusega seotud objektidesse.

2.2. Uurimismetoodika

Käesolevas töös on kasutatud kombineeritult kvantitatiivset ja kvalitatiivset analüüsimeetodit. Kvantitatiivse analüüsi eesmärgiks on võrrelda investeeringutoetuste mahtude jaotumist eri KOV-de lõikes, investeeringutoetustest kasusaajate arvu ja objektide haldamisega seotud kulude osakaalu KOV-de eelarves. Autor võrdleb perioodi 2004-2006 KOV investeeringutoetuste mahtusid, kasusaajate arvu ja objektide halduskulusid KOV ääremaastumise tasemete gruppides. Autor on valinud antud KOV-de jaotuse lähtuvalt uurimisprobleemist, kuivõrd jätkusuutlikud on KOV-de investeeringud piirkondades, kus elanike arv jõudsalt väheneb.

Kvantitatiivse analüüsi teostamiseks on autor kogunud andmeid elanike arvu kohta Statistikaameti andmebaasist ning Riigiraha rakendusest. Andmed üldhariduskoolide tegevuse ja õpilaste arvu kohta on autor kogunud Eesti Hariduse Infosüsteemist (EHIS). Riigiraha rakendusest on kogutud andmed KOV-de investeeringute ja kulude kohta.

Kasusaajate arv on investeeringuprojektide hindamisel oluliseks kriteeriumiks. Näiteks on soovitatud jätkusuutlikkuse hindamine siduda objektiivsete näitajatega, milleks investeeringute puhul on asjakohane arvestada objekti potentsiaalsete kasusaajate arvu pikemas perspektiivis (Struktuurivahendite... 2010). Kasusaajate arvu all mõistetakse inimeste gruppi, kelle olukord muutub projekti tõttu paremaks (Riikliku... 2006). Tulenevalt konkreetsest investeeringuobjektist ja KOV suurusel võib kasusaajate sihtgrupp olla erinev. Näiteks koolide arendamisega seotud projektide puhul on otsesteks kasusaajateks konkreetse kooli õpilased.

Autor uurib KOV-de elanike arvu kui investeeringutest kaudselt kasusaajate arvu. Kuigi KOV üksuse elanike arv ei näita otseselt investeeringutest kasusaajaid, võimaldab elanike arvu muutuse analüüs hinnata, kuidas on investeeringutoetustest kasusaajad 10 aasta jooksul üldiselt muutunud ja kui suurele hulgale elanikest on Euroopa Liidult saadud investeeringutoetused pikemas perspektiivis kasu toonud. Lisaks annab elanike arvu muutuste

uurimine sisendi hindamiseks, kuivõrd on elanike arvu muutus mõjutanud investeeringute jätkusuutlikkust.

Autor lähtub investeeringuprojektide jätkusuutlikkuse hindamisel kolmest järgnevast kriteeriumist:

- toetatud objekti kvaliteetselt paranenud seisundi ja sihtkasutusotstarbe kui projekti tulemuste säilimine;
- kasusaajate arvu kui investeeringu mõju püsimine toetatud objektil;
- rahaliste vahendite olemasolu objektide püsikulude katmiseks kui objekti finantsiline jätkusuutlikkus.

Antud käsitlus tuleneb töö esimeses peatükis väljatoodud projekti jätkusuutlikkust mõjutavatest teguritest.

Kvantitatiivsele analüüsile lisaks on valitud analüüsimeetodiks intervjuud, kuna lähtuvalt uurimisküsimusest saab intervjuude abil uurimisteedest terviklikuma käsitluse. Kvalitatiivne analüüs võimaldab hinnata projektide tulemuste säilimist. Intervjuude eesmärgiks on anda kvalitatiivne hinnang objektide ja teostatud investeeringute jätkusuutlikkusele ning selgitada välja, mis on investeeringuprojektide lõppemise järel objektidest saanud ning kuidas on KOV-d objektide haldamisega toime tulnud. Andmekogumismeetodina on intervjuude eeliseks paindlikkus ning võimalus saada põhjalikku teavet vähe teada olevate valdkondade kohta. Avatud intervjuusid on sobiv kasutada juhtudel kui uuritakse minevikus aset leidnud sündmusi (Laherand 2008). Intervjuude käigus käsitleda soovitud teemad ja küsimused olid kirja pandud intervjuuskeemis. Intervjuuskeem on toodud lisa 4.

Tulenevalt eelnevalt käsitletud teoreetilistest ja empiirilistest lähtekohtadest, mille kohaselt on projektide jätkusuutlikkuse hindamine tihedalt seotud projekti elluvijja hindamisega, on valimisse koondatud objektid valitud lähtuvalt neid haldavatest KOV-dest. Eesmärgiks oli välja tuua erinevusi KOV-de vahel tulenevalt ääremaastumise tasemest ning seetõttu valis autor intervjuueeritavate hulka KOV-d igast ääremaastumise taseme grupist. Autor valis intervjuueeritavateks alla 5000 elanikuga KOV-d, kuna enamasti on väiksemad vähem võimekamad ja seega võib neil olla investeeringute jätkusuutlikkuse tagamisega raskusi. Lisaks valis autor uuritavate juhtumite hulka küllaltki sarnase võimekusega KOV-d. Lähtuvalt eelnevast on autor käsitlenud perioodil 2004-2006 struktuurifondide toetusel tehtud investeeringuid Ridala, Varstu, Kambja, Torma ja Albu vallas. Lisaks on valitud uuritavate

hulka Türi vald põhjusel, et toetust saanud kool on üks kahest toetust saanud koolist, mis on tänaseks suletud, ning Põdrala valla, mis on KOV võimekuse indeksi järgi üheks madalaima võimekusega vallaks Eestis. Ülevaate valimisse kaasatud KOV-idest annab tabel 4. Juhtumiuuringute puudusena võib välja tuua, et alati ei ole võimalik juhtumite uurimisel teha järeldusi üldkogumi kohta (Laherand 2008).

Tabel 4. Uuritavate KOV-de ja objektide nimekiri

KOV	Võimekuse indeks (2009-2012)	Elanike arv (seisuga 01.01.14)	KOV ääremaastumise tase	Toetust saanud objektid
Türi vald	67,6	9 801	Mitteääremaaline	Türi Majandusgümnaasium Türi linna laululava ja ranna teenindushoone
Kambja vald	50,1	2 613	Mitteääremaaline	Kambja Põhikool Kambja Noortekeskus
Ridala vald	46,9	3 375	Keskusega nõrgalt seotud küladega	Ridala Põhikool Pullapää prügilala sulgemine
Varstu vald	42,5	1 128	Ääremaastumise riskis	Varstu Keskkool
Albu vald	58,2	1 256	Ääremaastumise riskis	Valgehobusemäe Suusa- ja Puhkekeskus
Torma vald	50,5	2 040	Ääremaaline	C.R. Jakobsoni nim Torma Põhikool Torma prügilala
Põdrala vald	24,7	816	Ääremaaline	Võrtsjärve Väravad – Pikasilla ja Valma puhkeala, Võrtsjärve külastuskeskus

Allikas: Autori koostatud lisa 3, Elanike arv... 2014 ja KOV võimekuse... 2013 põhjal

Intervjuud viidi läbi ajavahemikul 5.-12. mai 2014. Autor viis läbi intervjuud Ridala vallavanema Toomas Schmidtiga, Varstu vallavanema Rein Ansipiga, Kambja valla majandusnõuniku Enno Soodlaga, Kambja Põhikooli direktori Enn Libaga, Torma valla arendusspetsialistiga Evi Štukertiga, Türi valla projektijuhi Enn Mägeriga ja Türi Ühisgümnaasiumi majandusjuhataja Urmas Salustega, Põdrala vallavanema Aivar Uibuga. Kirjalikult vastas küsimustele Albu valla abivallavanem Taemar Pai.

3. PERIOODIL 2004-2006 STRUKTUURIFONDIDEST TOETATUD INVESTEERINGUTE JÄTKUSUUTLIKKUS

3.1. Investeeringuprojektide tulemuste säilimine

Autor uuris investeeringuobjektide tänast seisukorda ja investeeringutoetuse saamisest kuni tänaseni objektidega toimunud muutusi valimisse kuulunud seitsme KOV üksuse ja 11 projekti alusel. Kaheksa projekti on saanud toetust kohaliku sotsiaal-majandusliku arengu meetmest, sh viis üldhariduskoolide renoveerimiseks ning kolm vaba aja ja puhkekeskuste arendamiseks. Lisaks on kaks vaadeldud projektidest jäätmekäitlusega seotud objektid ning toetatud keskkonnainfrastruktuuri arendamise meetmest. Üks vaadeldud objektidest on noortekeskus, mis sai toetust kutse- ja kõrghariduse infrastruktuuri kaasajastamise meetmest.

Tulenevalt meetmete ja prioriteetide eesmärkidest olid struktuuritoetused üldjoontes suunatud kohaliku arengu soodustamisele. Kohaliku sotsiaal-majandusliku arengu meetme üldisteks eesmärkideks olid kohalike avalike teenuste kättesaadavuse ning kvaliteedi parandamine, avaliku infrastruktuuri majandusliku efektiivsuse tõstmine, piirkondade arengupotentsiaali maksimaalselt ärakasutamist takistavate tegurite kõrvaldamine ja piirkonnale omase konkurentsieelise väljaarendamine. Keskkonnainfrastruktuuri arendamise meetme üldiseks eesmärgiks oli keskkonnaseisundi parandamine. (Eesti riiklik... 2004)

Vaadeldud projektide taotlustest ja kirjeldustest lähtub, et enamasti on KOV-d projektide jätkusuutlikkuse hindamisel lähtunud sarnasest käsitlusest. Enamikel juhtudel on toetuse taotleja projekti jätkusuutlikkust põhjendanud, et objekt on seotud KOV arengukavaga, KOV on edaspidi objekti haldajaks ning eelnevast lähtuvalt tagatakse objektile vajalikud ülalpidamiskulud KOV üksuse eelarvest. Eriti ilmnes antud käsitlus üldhariduskoolidega seotud projektide puhul, kuid oli sarnaselt sõnastatud ka Türi laululava ja rannaala arenduse projektitaotluses. Samas noortekeskuse ja prügila projektide taotlustes ei olnud kirjeldatud projekti jätkusuutlikkuse tagamist. Antud lähenemine ilmestab vähest

jätksuutlikkuse tähtsustamist ning näitab, et KOV-d ei ole jätkusuutlikkuse tagamiseks vajalikke tegevusi hoolikalt läbi mõelnud. Samuti ei ole perioodil 2004-2006 hinnatud projektide jätkusuutlikkust kasusaajate arvu säilimise alusel. Pigem lähtuti jätkusuutlikkuse hindamisel objekti ja investeeringu vajalikkuse põhjendamisest. Kuna üldhariduse pakkumine on üheks olulisemaks KOV-de kohustuseks, ütlesid mitmed intervjueeritavad, et ei ole mõeldav, et KOV toetatud haridusobjektile ülalpidamiskuludeks edaspidi raha ei eraldaks või kooli üldse sulgeks. Seega järeldub, et KOV-d on enamasti oma objektide jätkusuutlikkuses kindlad ning ei sea kahtluse alla KOV võimekust edaspidi investeeringute väljundeid säilitada.

Kõik 11 vaadeldud objekti on tänaseni sihtotstarbeliselt kasutusel. Antud järeldus põhineb autori kohapealsetest vaatlustest ning intervjueeritavate ütlustest. Enamike intervjueeritud vallaametnike ja –vanemete sõnul ei ole ilmnenu suuri ettenägematusi ega probleeme objektide haldamisel. Seega ei selgunud, et erinevate KOV-de lõikes oleks olulisi erinevusi või raskusi objektide sihtotstarbelise kasutamise tagamisel.

Türi vallas on tänaseks suletud perioodil 2004-2006 investeeringutoetust saanud Türi Majandusgümnaasium. Hoone on täna siiski koolihoonena kasutusel, kuid asutus kannab nime Türi Ühisgümnaasium. Kooli on alles jätetud vaid gümnaasiumiklassid ning seega seisab üks osa hoonest täna tühjana. Kuigi õpilaste arv koolis on oluliselt langenud, hinnatakse, et tulevikus kasusaajate arv kindlasti enam oluliselt ei lange. Lisaks on Torma vald müünud ära varasemalt vallale kuulunud ja perioodil 2004-2006 investeeringutoetust saanud Torma prügila. Põhjenduseks toodi, et prügila oli ennast ammendanud ning kuna riigilt lisamaad juurde ei saadud ja prügila ei olnud KOV-le enam tasuv, ei olnud vajadust vallal prügilat ülal pidada. Seega on antud asutuste puhul olnud jätkusuutlikkust mõjutavateks teguriteks poliitilised otsused, kuid samas ka vähene objekti kasutus. Intervjuude põhjal järeldub, et jätkusuutlikkust on mõjutanud enam põhjused, mida KOV-del ei olnud võimalik ette näha ning vähem on tulenenud objektide jätkusuutlikkuse tagamine KOV enda objektide haldamise oskustest.

Üldhariduskoolide investeeringute puhul kinnitasid intervjueeritavad, et kuna tegemist oli kohaliku arengu seisukohalt oluliste objektidega, mis lahendasid tollal kriitilisi probleeme, oli investeeringute teostamine väga vajalik. Seega võib eeldada, et jätkusuutlikkus ja edasine kasusaajate arvu muutus ei olnud peamiseks kriteeriumiks projektide valikul. Enamjaolt kõik intervjueeritud KOV-de vallavanemad ja ametnikud ütlesid, et toetust saanud objektid on

olnud olulised ja investeeringute teostamisel on lähtunud konkreetsetest vajadustest. Ühtegi toetust ei ole taotletud lihtsalt raha saamise eesmärgil.

Kõikide vaadeldud investeeringuprojektide puhul on toetust saanud objektid tänaseni heas seisukorras. Vahepealsel perioodil on tulnud mõningate objektide puhul teostada väikesemahulisi remonditöid, kuid enamasti on vaadeldud objektid investeeringutoetuste abil saavutatud kvalitatiivse muutuse säilitanud. Mitmed KOV-d hindasid investeeringuprojekti täna jätkusuutlikuks põhjusel, et tehtud investeeringutele toel on oldud võimelised pakkuma varasemaga võrreldes tunduvalt kvaliteetsemaid ja parematel tingimustel avalikke teenuseid. KOV-d on hinnanud teostatud investeeringute mõju avalike teenuste pakkumisele suureks. Enamasti hinnati projekti tulemusi jätkusuutlikuks ka juhul, kui koolis on õpilaste arv oluliselt vähenenud.

Nii Torma kui Kambja valla ametnike sõnul ei ole objektidest kasusaajate arv vähenenud. Torma vallas perioodil 2004-2006 teostatud kooli juurdeehituse käigus valminud spordihoone kasutajate arv on vallaametniku sõnul isegi tõusnud ning seda tänu kasutajatele ümberkaudsetest valdadest. Kambja vallas on elanike arv enamasti pidevalt kasvanud ja seega ei ole õpilaste arv koolis ega noortekeskuse külastajate seas vähenenud. Samas kui kooli edasises jätkusuutlikkuses oli Kambja vallaametnik kindel, sõltub noortekeskuse edasine püsijäämine noorte huvist keskuse tegevuse vastu. Seega järeldub, et jätkusuutlikkuse tagamine ja käsitus sõltub objektidest ja nende funktsioonist.

Samas Varstu ja Ridala vallas on koolides õpilaste arvud võrreldes toetuse saamise perioodiga tunduvalt vähenenud. Mõlemad vallavanemad ütlesid, et kuigi mõningane õpilaste arvu vähenemine oli ette näha, ei osatud prognoosida õpilaste arvu nii kiiret vähenemist. Samas ei leita ka suure õpilase languse korral, et investeeringud ei ole end ära tasunud. Vaba aja ja puhkekeskuste objektide puhul leidsid kõik kolm valda, et investeeringu abil suurenes objekti külastajate arv ning kasusaajate arv on tänaseni säilinud nii ääremaalises kui mitteääremaalises KOV-s.

Autor uuris, millised tegurid mõjutavad KOV-de hinnangul investeeringute jätkusuutlikkust. Tabelis 5 on toodud jätkusuutlikkust mõjutavad tegurid intervjueeritavate hinnangul. Kõige olulisemaks on peetud üldist elanike arvu vähenemist KOV-s ning objekti kasutajate olemasolu. Uuritud objektidest on nii Varstu Keskkooli, Ridala Põhikooli kui Türi Ühisgümnaasiumi õpilaste arvud vähenenud olulisel määral võrreldes projekti teostamisega perioodiga. Seega on arusaadav, et antud vallad hindavad elanike arvu vähenemist

jätksuutlikkust enim mõjutavaks teguriks. Lisaks mainiti rohkem kui ühel korral, et investeeringu jätkusuutlikkuse seisukohalt on oluline, et projekt oleks kohaliku arengu seisukohalt tõesti vajalik ja hoolikalt läbi mõeldud.

Tabel 5. Investeeringute jätkusuutlikkust mõjutavad tegurid KOV-de hinnangul

Jätksuutlikkust mõjutav tegur	Tegurit maininud KOV-d
Elanike arvu muutus	Varstu, Ridala, Türi
Objekti kasutajate olemasolu	Kambja, Põdrala, Torma
Projekti vajalikkus	Türi, Torma
Investeeringuteks rahaliste vahendite olemasolu	Albu
Piisav inimressurss tegevuste jätkamiseks	Albu

Allikas: Autori koostatud teostatud intervjuude vastuste põhjal

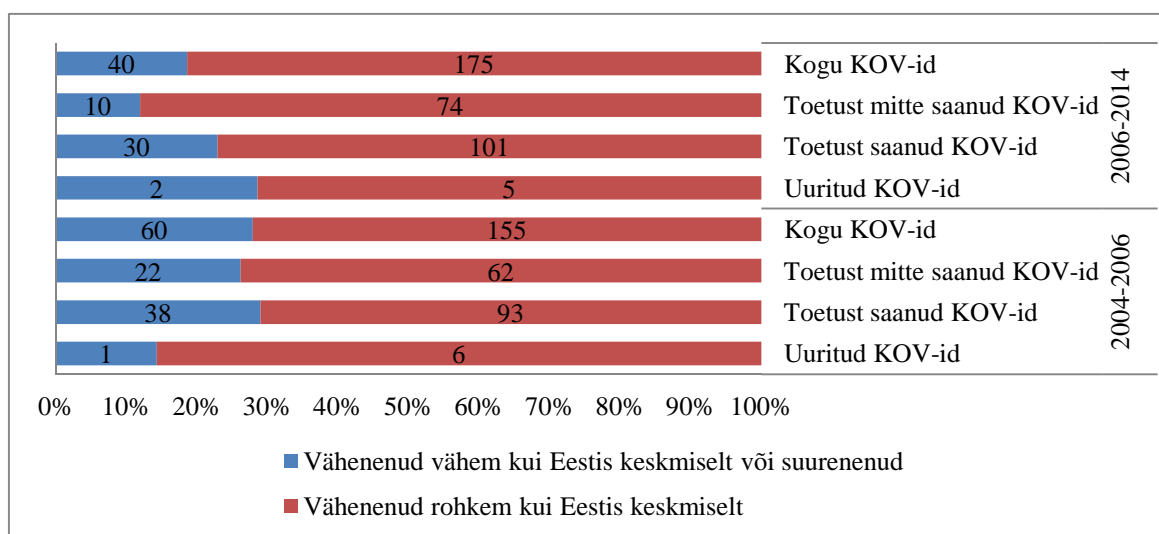
Enamasti on uuritud vallad objektide edasise jätkusuutlikkuse osas optimistlikud. Enamike vaadeldud objektide puhul ei nähta vajadust uute investeeringute järele. Samas selgus intervjuude käigus, et enamasti on objektide renoveerimine või ehitamine toimunud mitmes etapis ning sageli renoveeritakse ühe projekti raames kõigest teatud osa kogu objektist. Näiteks Ridala Põhikoolile ja Põdrala vallas Pikasilla puhkealale on investeeringutoetuseid Euroopa Liidu rahadest saadud ka hilisemal perioodil. Lisaks nähakse vajadust samadele objektidele suunatud investeeringutoetuste järele uuel Euroopa Liidu struktuurivahendite perioodil. Seega järeldub, et objektide jätkusuutlikkust võib mõjutada ka uuteks investeeringuteks oleva vabade vahendite olemasolu. Kuna Eesti KOV-de endi finantseerimisvõimekus on madal, siis võib uute investeeringute tegemine saada takistuseks. Näiteks Ridala vallavanem mainis, et nad suudaksid tagada enda vahenditest omaosaluse, kuid suurte investeeringute tegemiseks ainult enda vahenditest ei piisa. Sama probleemi mainis Torma valla arenguspetsialist. Järelikult leiab kinnitust, et KOV-d on investeeringute tegemisel Euroopa Liidu toetustest sõltuvad. Samas võib öelda, et KOV-d lähtuvad investeeringute planeerimisel oma võimekusest ning vähem võimekamad ja ääremaadel paiknevad KOV-d on teadlikud, et neil ei ole võimalust suuri investeeringuid teostada. Seetõttu lähtutakse pigem oma investeeringute mahtude planeerimisel oma võimalusest ja vajadusest.

Kokkuvõttes võib järeldada, et tänaseks on KOV-de investeeringute tulemused olnud üldjoontes jätkusuutlikud, kuna objektid on heas seisukorras ning kasutusel samal otstarbel.

Antud juhtumite põhjal ei saa teha järeldusi kõikide antud perioodil tehtud investeeringute kohta, kuid üldjoontes on investeeringutoetused läinud objektidele, mis on KOV-de jaoks olnud olulised ja lähtunud kohalikest probleemidest ning eripäradest.

3.2. Investeeringutest kasusaajate arvu muutus

KOV elanike arvu uurimise eesmärgiks on hinnata, kuidas on investeeringutoetused pikemas perspektiivis jaotunud ja kui palju on investeeringuid teostatud ääremaalistes KOV-des, kelle võimekus on reeglina väiksem ja kus elanike arvu langus on eeldatavasti suurem kui ülejäänud KOV-des. Autor uurib KOV-de elanike arvu muutust perioodil 2004-2006, mil investeeringuotsuseid tehti, ning pärast projekti lõppemist perioodil 2006-2014. Perioodil 2006-2014 on kogu Eesti elanikkond vähenenud Statistikaameti andmetel 2,58% võrra. Seega võib eeldada, et investeeringutoetustest kasusaajate arv on üldpildis samuti vähenenud. Samas on viimastel aastatel oluliselt mõjutanud KOV-de elanike arvu Eesti rahvastiku siseränne.

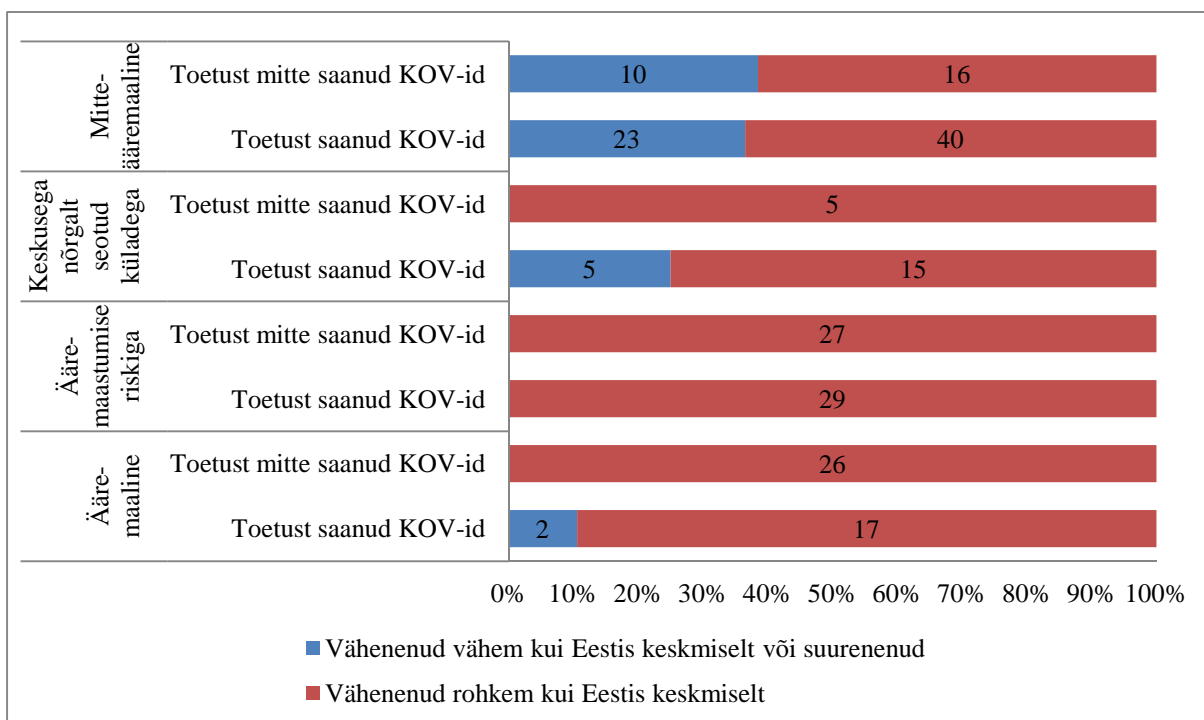
Joonis 5. KOV-de jaotus elanike arvu muutuse alusel perioodidel 2004-2006 ja 2006-2014

Allikas: Autori arvutused Statistikaameti andmebaasi põhjal

Perioodil 2004-2006, mil struktuuritoetusi KOV-dele jaotati, on kogu Eesti elanikkonna protsentuaalse muutusega võrreldes 60 KOV üksust, kus elanike arv on kasvanud või vähem langenud kui Eestis tervikuna (joonis 5). Nendest KOV-dest said perioodil 2004-

2006 investeringutoetust 38 omavalitsusüksust. Samas on nii perioodil 2004-2006 toetust saanud kui mittesaanud KOV-de hulgas Eesti elanikkonnast rohkem ja vähem vähenevate KOV-de osakaal olnud küllaltki sarnane. Seega võib järeldada, et investeringutoetuste andmisel ei ole lähtunud niivõrd toetusotsuse tegemise hetkel toimunud elanike arvu muutustest.

Perioodil 2006-2014 on vähenenud KOV-de osakaal, kus elanike arv on kasvanud või vähem langenud kui Eestis tervikuna. Seda nii kõikide KOV-de kui toetust saanud ja mittesaanud KOV-de hulgas (joonis 5). Toetust saanud KOV-de hulgas on 101 omavalitsusüksust, kus perioodil 2006-2014 on elanike arv vähenenud rohkem kui Eestis tervikuna. Seega võib järeldada, et suure osa investeringutoetuste puhul on kasusaajate arv vähenenud. Samas järeldub, et perioodil 2006-2014 on KOV-de osakaal, kus elanike arv on kasvanud või langenud vähem kui Eestis tervikuna, toetust saanud KOV-de hulgas suurem kui toetust mittesaanud KOV-des. Seega võib järeldada, et toetused on läinud KOV-dele, kus pikemal perioodil on kasusaajate arv enam-vähem säilinud või suurenenud.

Joonis 6. KOV-de jaotus elanike arvu muutuse ja ääremaastumise taseme alusel perioodil 2006-2014

Allikas: Autori arvutused Statistikaameti andmebaasi põhjal

Seitsme uuritud KOV üksuse hulgas on kaks valda – Kambja ja Ridala, kus elanike arv on perioodil 2006-2014 suurenenud või vähenenud vähem kui Eestis tervikuna. Antud vallad on vastavalt mitteääremaaline ning keskusega nõrgalt ühendatud küladega KOV ning asuvad suuremate linnade – vastavalt Tartu ja Haapsalu – vahetus läheduses. Samas Türi vallas, mis on samuti mitteääremaaline KOV, on elanike arv vähenenud rohkem kui Eestis tervikuna.

Tabelis 6 võrdleb autor toetust saanud KOV-de kogu elanike arvu ja saadud toetuste mahtu eri ääremaastumise tasemetes gruppides. Järeldub, et elanike arvu keskmise suhteline muutus aastatel 2006-2014 erineb vaadeldavates ääremaastumise gruppides. Mitteääremaalistes KOV-des on elanike arv keskmiselt tõusnud. Kõige enam on langenud elanike arv ääremaastumise riskiga ja ääremaalistes KOV-des vastavalt 14,4% ja 13,5%. Seega võib eeldada, et nendes valdades on investeringuobjektid jäänud alakasutusse. Lisaks järeldub, et kuigi ääremaalised KOV-d on reeglina saanud KOV üksuse kohta perioodil 2004-2006 tunduvalt vähem toetust kui ääremaalised, on siiski ühe miljoni antud toetuse kohta ääremaadel 2014. a kasusaajaid 2,5 korda vähem kui mitteääremaadel ning see vahe on võrreldes 2006. a suurenenud.

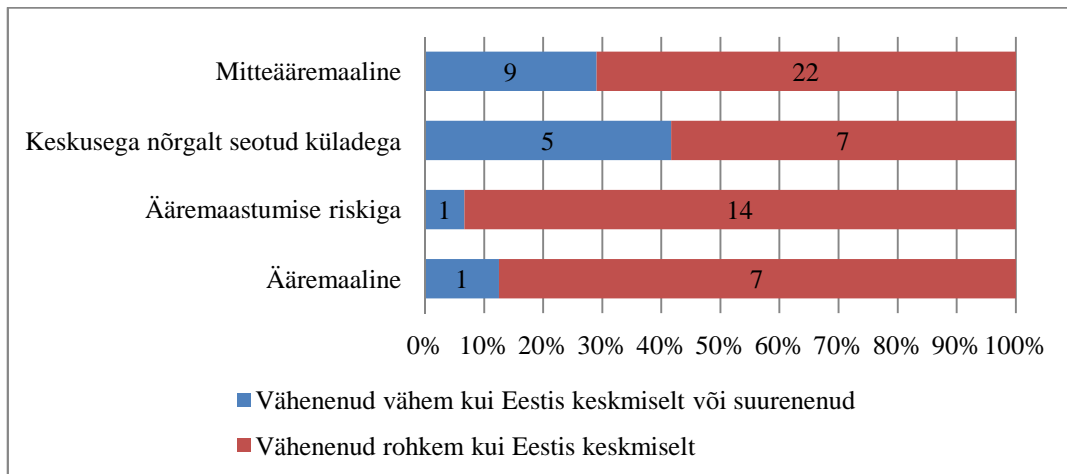
Tabel 6. Perioodi 2004-2006 investeringutoetuste ja toetust saanud KOV-de elanike arvu jaotus ääremaastumise taseme järgi

KOV ääremaastumise tase	Toetuste maht (EUR)	Elanike arv		Kasusaajate arv miljoni euro toetuse kohta		Elanike arvu muutus (2006-2014) (%)
		2006	2014	2006	2014	
Ääremaaline	3 362 884	50 787	43 912	15 102	13 057	-13,5
Ääremaastumise riskiga	5 894 638	92 009	78 744	15 608	13 358	-14,4
Keskusega nõrgalt seotud küladega	6 575 472	93 093	86 484	14 157	13 152	-7,1
Mitteääremaaline	34 420 112	1 099 852	1 106 679	31 953	32 152	0,6

Allikas: Autori arvutused lisas 3 toodud ja Statistikaameti andmete põhjal

Perioodil 2004-2006 said KOV-d enim toetust üldhariduskoolide hoonetega seotud investeringuteks. Autor võrdleb 66-s perioodil 2004-2006 investeringutoetust saanud üldhariduskoolis õpilaste arvu muutumist võrreldes perioodil 2006-2014 õpilaste arvu muutumisega Eestis. Statistikaameti andmetel vähenes Eestis perioodil 2006-2014 üldhariduskoolide päevaõppes õppivate õpilaste koguarv 17,5% võrra. Toetust saanud

Üldhariduskoolides on õpilaste arv muutunud vahemikus -61%-st kuni 68%-ni (lisa 5). Seega toetust saanud objektide lõikes on õpilaste arvu muutumine väga erinev. Lisas 5 on toodud nimekiri toetust saanud koolidest ja õpilaste arvu muutumisest antud koolides.

Joonis 7. Perioodil 2004-2006 toetust saanud üldhariduskoolide õpilaste arvu muutumise võrdlus KOV ääremaastumise tasemete lõikes

Allikas: Autori arvutused lisa 5 toodud andmete põhjal

Järeldub, et enamikes toetust saanud koolides on õpilaste arvu langus olnud suurem kui Eestis keskmiselt (joonis 7). Viimane kehtib kõikide KOV ääremaastumise tasemete kohta. Samas on mitteääremaalistes ja keskusega nõrgalt seotud küladega KOV-des koolide osakaal, kus õpilaste arv on suurenenud või vähenenud vähem kui Eestis tervikuna, suurem kui ääremaalistes või ääremaastumise riskiga KOV-des. Seega järeldub, et ääremaaliste ja ääremaastumise riskiga KOV-de koolid on haridusinvesteeringutest kasusaajate arvu säilimise osas vähem jätkusuutlikumad kui mitteääremaalised ja keskusega nõrgalt seotud küladega KOV-d.

Statistikaameti andmetel on aastate 2006 ja 2013 võrdluses üldhariduskoolide päevaõppes õppivate õpilaste arv vähenenud 17,5% võrra. Samas on maakondade lõikes erinevusi ning keskmine õpilaste arvu vähenemine maakondades varieerub 4,5%-st Harjumaal kuni 39,7%-ni Hiiumaal. Tabelist 7 järeldub, et KOV ääremaastumise tasemete lõikes ei ole perioodil 2004-2006 toetust saanud koolide õpilaste arvu protsentuaalne muutumine olnud oluliselt erinev. Seega võib järeldada, et haridusinvesteeringutest kasusaajate arvu muutus ei

ole sõltunud KOV ääremaastumise tasemest ning võib seega tuleneda pigem maakondade vahelistest erinevustest.

Tabel 7. Perioodil 2004-2006 üldhariduskoolidele antud investeeringutoetuste võrdlus

KOV ääremaastumise tase	Toetuse suurus (EUR)	Õpilaste arv		Kasusaajate hulk miljoni euro kohta		Õpilaste arvu muutus (%)
		2006	2013	2006	2013	
Ääremaaline	2 999 004	1 219	773	406	257	-36,6
Ääremaastumise riskis	2 373 361	2 431	1 558	1024	656	-35,9
Keskusega nõrgalt seotud	3 452 862	3 302	2 215	956	641	-32,9
Mitteääremaaline	7 323 194	11 756	7 637	1605	1042	-35,0

Allikas: Autori arvutused lisas 5 toodud andmete põhjal

Tabelist 7 järeldub, et mitteääremaalistes KOV-des on kasusaajate hulk ühe miljoni toetuse kohta olnud 2006. a 3,95 ja 2013. a 4,05 korda suurem kui ääremaalistes KOV-des. Seega on ääremaadel haridusobjektidesse tehtud investeeringutest kasusaajate hulk ja toetuse mõju veelgi väiksem kui kõikide toetatud objektide lõikes. Järeldub, et kasusaajate arvu osas on sotsiaalmajanduslikult tasuvamad mitteääremaadele tehtud investeeringud. Samas ei ole tulenenud haridusinvesteeringutest kasusaajate arvu säilimine KOV-de ääremaastumise tasemest.

3.3. Objektide ülalpidamisega seotud kulud

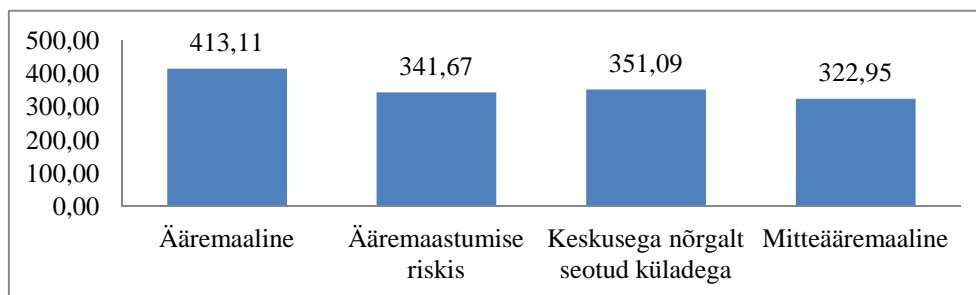
Autor võrdleb perioodil 2004-2006 struktuurifondidest toetust saanud KOV-de majandamiskulusid seoses kinnistute, hoonete ja ruumide, rajatiste, infotehnoloogia, inventari, töömasinate ja seadmete ülalpidamisega eri KOV ääremaastumise tasemete lõikes. Eesmärgiks on võrrelda, kas avalike hoonete ja muude objektide ülalpidamiskulud sõltuvad KOV ääremaastumise tasemest ning kas ülalpidamiskulud on perioodil 2006-2013 KOV-des muutunud. Arvutused põhinevad Riigiraha rakendusest kättesaadavatel KOV-de raamatupidamisandmetel. Samas ei ole kättesaadavad andmed üksikute objektide kulude kohta. Seetõttu võrdleb autor KOV üksuse kõikide kinnistute, hoonete ja rajatistega seotud majandamiskulude osakaalu vastava aasta KOV tegevuskuludest.

Tabel 8. Toetust saanud KOV-de hoonetega seotud majandamiskulude osakaal tegevuskuludest 2006-2013 (%)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ääremaaline	13,8	14,5	13,7	11,1	12,1	11,9	12,8	13,0
Ääremaastumise riskis	15,1	15,1	13,9	11,1	13,0	12,2	13,1	13,1
Keskusega nõrgalt seotud küladega	13,9	14,6	14,2	13,3	13,1	14,0	12,9	14,2
Mitteääremaaline	15,2	15,5	15,2	13,2	13,2	13,9	14,4	14,9

Allikas: Autori arvutused Riigiraha rakenduse andmete alusel

Tabelist 8 järeldub, et infrastruktuuri haldamisele tehtavate kulutuste osakaal tegevuskuludest on ääremaalistes ja ääremaastumise riskiga KOV-des madalam kui mitteääremaalistes. Viimane võib tuleneda tõsiasiast, et enamasti on mitteääremaalised KOV-d suuremad ning seetõttu pakuvad nad ääremaalistest KOV-dest mitmekesisemaid avalikke teenuseid ja haldavad seega enam infrastruktuuriobjekte. Võrreldes aastaid 2006 ja 2013, ei ole ühekski KOV ääremaastumise grupis näha objektide majandamiskulude olulist suurenemist, pigem on objektide halduskulud tegevuskuludest isegi vähenenud. Samas järeldub, et infrastruktuuriobjektide ülalpidamisele tehtavate kulude osakaal jääb 2013. a erinevates ääremaastumise gruppides vahemikku 13,0-14,9%, mis moodustab KOV eelarvest küllaltki suure osa. Seega ei järeldu, et ääremaadel paiknevad KOV-del oleks suuremaid raskusi oma objektide majandamisega.

Joonis 8. Toetust saanud KOV-de üldhariduskoolide halduskulude võrdlus õpilase kohta 2013. a ääremaastumise taseme alusel (eurodes)

Allikas: Autori arvutused Riigiraha rakenduse andmete põhjal

Kuigi ääremaalistes ja mitteääremaalistes KOV-des on objektide haldamisele tehtavate kulude osakaal tegevuskuludest küllaltki sarnane, on ühe õpilase kohta arvatud haridusobjektide halduskulud suurimad ääremaalistel KOV-del (joonis 8). Perioodil 2004-

2006 toetust saanud KOV-de seas on haridusobjektide haldamisele tehtud kulud õpilase kohta ääremaalistes KOV-des 2013. a keskmiselt 90,1 euro võrra suuremad. Antud tulemus on loogiline, kuna ääremaadel on õpilaste arv väiksem ning tulenevalt mastaabisäästust on püsikulude osakaal suurem KOV-des, kus õpilaste ja elanike arv on väiksem.

Kinnisvara ülalpidamiskuludele on vajalik juba mõelda projektide planeerimise etapis. 80% kinnisvara ülalpidamiskuludest määratakse ära hoone projekteerimise ja ehitamise faasis (Haridusinvesteeringute... 2013). Intervjuude põhjal järeldus, et enamasti on KOV-d teadvustanud investeeringutega kaasnevaid lisakulusid, sh omaosalust projekti finantseerimiseks. Ridala vallavanema sõnul ei ole nad taotlenud toetusi, mis neile üle jõu käiksid. Teisest küljest tõi Kambja valla majandusnõunik välja, et kuna investeeringutega kaasnevad vallale enamasti suured kulud, on oluline, et teostatakse investeeringuid, mis on vallas realselt vajalikud. Hilisemate ülalpidamiskulude arvestamist toetuse taotlemisel märkisid kõik intervjuueeritavad. Lisaks järeldus ka intervjuudest, et objektide ülalpidamiskulud ei ole KOV-de jaoks märkimisväärselt suurenenud ning kõik KOV-d saavad objektide halduskulude tasumisega hakkama.

KOKKUVÕTE

Eesti KOV-d on oma võimekuselt, suuruselt ja asukoha poolest väga erinevad. Eestis on 215 KOV üksust, kellest 101 valda kuuluvad ääremaaliste ja ääremaastumise riskis olevate omavalitsusüksuste hulka. Samas elab nendes piirkondades kõigest 10% Eesti elanikkonnast. Elanikkonna ränne ääremaadelt keskustesse jätab niigi nõrgad piirkonnad ilma olulisest maksutulust ning nendes valdades loodud avalik infrastruktuur leiab järjest vähem kasutust.

Eesti KOV-de investeerimisvõimekus avalike teenuste osutamiseks vajaliku infrastruktuuri tagamiseks on küllaltki madal. Pärast Euroopa Liiduga liitumist 2004. a on oluliseks investeeringute finantseerimisvõimaluseks kujunenud Euroopa Liidu struktuuri-vahendid, millest KOV-dele antud investeeringutoetuste maht on aastatega järjest suurenenud.

Aastatel 2004-2013 on KOV-d saanud Euroopa Liidu struktuurivahenditest toetust kokku üle 400 miljoni euro. Seega on Euroopa Liidu struktuurifondidest saadavad toetused oluliseks rahaliseks vahendiks KOV-de arendustegevuse finantseerimisel. Samas ei tohi Euroopa Liidu struktuurivahendid asendada riigieelarvelist finantseerimist ning peaksid olema ühekordseks võimaluseks oluliste muudatuste ja säästva majandusarengu tagamisel. Seega on oluline, et toetused oleksid suunatud valdkondadesse, kus nad loovad pikaajalist mõju, soodustaksid kohalikku arengut ja tõstaksid piirkondade konkurentsivõimet.

Struktuuritoetust saavate projektide valikul on üheks kriteeriumiks projekti jätkusuutlikkus. Samas on jätkusuutlikkuse mõiste üheselt määratlemata ning toetusmeetmete lõikes väga erinev. Antud töös käsitletakse jätkusuutlikkust kui projektide tulemuste ja toetatud asutuste tegevuse säilimist pärast projekti rahastuse lõppemist. Projektide jätkusuutlikkust mõjutavateks teguriteks on projekti vastavus sihtgrupi vajadustele, strateegilise juhtimise alane võimekus, piisavate asjakohaste ressursside olemasolu ja institutsionaalse ja poliitilise keskkonna toetus.

Autor hindas antud töös perioodil 2004-2006 struktuurifondide toetustel tehtud investeeringute jätkusuutlikkust objektide sihipärase kasutamise ja kasusaajate arvu alusel ning investeeringute mõju KOV üksuse eelarvele. Investeeringute jätkusuutlikkuse hindamisel on võrreldud KOV üksuseid nende ääremaastumise taseme alusel. Autor uuris, kuidas on

investeeringute jätkusuutlikkust mõjutanud KOV-de ääremaastumise tase. Autor uuris täpsemalt seitset KOV üksust ning 11 toetust saanud objekti.

Antud tööst järeldub, et suurem osa perioodil 2004-2006 antud investeeringutoetustest on suunatud nii investeeringutoetuste mahtusid, toetust saanud KOV-de arvu kui toetatud investeeringuprojektide arvu arvestades mitteääremaadele. Antud järeldus on loogiline, kuna üldiselt on mitteääremaalised KOV-d võimekamad ning eelnevatest uurimustest on selgunud, et suuremad ja seega võimekamad KOV-d on enamasti struktuuritoetuste taotlemisega paremini hakkama saanud. Samas on investeeritud miljoni euro kohta mõju ehk kasusaajate arv olnud ääremaalistes KOV-des 2,5 korda väiksem kui mitteääremaalistes.

Töös vaadeldud objektid on täna kõik sihipäraselt kasutusel ning investeeringute toel saavutatud objektide kvalitatiivne seisukord ei ole tänaseks oluliselt halvenenud. Tööst järeldub, et nii ääremaade kui mitteääremaade investeeringud on senini olnud jätkusuutlikud.

77%-s perioodil 2004-2006 investeeringutoetust saanud KOV-des on perioodil 2006-2014 elanike arv vähenenud rohkem kui vaadeldaval perioodil Eestis tervikuna. 77% KOV-dest, kus elanike arv on perioodil 2006-2014 kasvanud või vähenenud vähem kui Eestis tervikuna, on olnud mitteääremaalised. Seega on kasusaajate arvu osas olnud mõnevõrra jätkusuutlikumad investeeringud, mis on teostatud mitteääremaalistes KOV-des.

KOV-de hoonete ja rajatiste haldamisega seotud kulud ei ole perioodil 2006-2013 oluliselt suurenenud ning pigem on kulude osakaal tegevuskuludest mõnevõrra vähenenud. Lisaks järeldub, et objektide haldamiskulude osakaal ei erine oluliselt KOV ääremaastumise tasemete lõikes. Samas leidis kinnitust, et reeglina on haridusobjektide haldamiskulud õpilase kohta ääremaalistes valdades tunduvalt kõrgemad.

Seega mõjutab KOV ääremaastumise tase enim investeeringutes kasusaajate arvu muutus. Samas ei saa öelda, et ääremaadel teostatud investeeringud ei oleks täna jätkusuutlikud. Enamasti on investeeringute mahud ääremaaladel olnud KOV-de kohta väiksemad ja seega võib eeldada, et KOV-d tulevad investeeringute haldamisega samamoodi toime kui võimekamad KOV-d.

Kokkuvõtteks järeldub, et investeeringuobjektid on sihtotstarbeliselt kasutuses, kuid investeeringutest kasusaajate arv on oluliselt vähenenud. Ääremaaliste ja ääremaastumise riskis olevate KOV-de hulgas on enam KOV üksuseid, kus elanike arv langeb rohkem kui Eestis tervikuna. Vaadeldud objektide ülalpidamine ei ole täna KOV-dele ülemäära kulukas, kuid elanike ja kasusaajate arvu vähenemine võib selle tingida. Seega leiab autor, et

struktuuritoetuste jaotamisel tuleks rohkem võtta arvesse jätkusuutlikkuse kriteeriumit ning arvestada elanike arvu erinevat vähenemist erinevates KOV-des. Investeeringud tuleks uuel Euroopa Liidu struktuurivahendite programmiperioodil 2014-2020 suunata piirkondadesse, kus need toovad enim tulu. Lisaks rohkem arvesse võtta investeeringute pikaajalist mõju ja kasu säilimist.

SUMMARY

SUSTAINABILITY OF ESTONIAN LOCAL GOVERNMENT INVESTMENTS: PROJECTS FINANCED BY EUROPEAN UNION STRUCTURAL FUNDS IN 2004-2006

Maris Laurson

The main objective of this thesis is to evaluate the sustainability of Estonian local government investments. This paper is focusing on investments projects financed by European Union Structural Funds in 2004-2006.

In 2004-2013 Estonian local governments have received more than 400 million euros from European Union. Since 2004 European Union Structural Funds have been one of the main sources for financing local government development projects. Although, many important infrastructure projects have been made with the support of Structural Funds, local governments are becoming more and more dependent on the funding from European Union. Estonian local governments' own financial capacity for funding their own investment projects is quite low. Therefore, most of the local governments depend heavily on foreign financial support.

There are currently 215 local government units in Estonia and they all vary in their size, administration capacity and location. Today 101 local governments are considered to be peripheral or in danger of becoming peripheral. The population in peripheral areas is constantly decreasing and therefore the demand for public buildings and infrastructure is falling. Therefore, it is extremely necessary to consider the long-term effect of investments made in different local government units.

In order to get financial support from Structural Funds the projects need to be sustainable. Project sustainability can be defined as the durability of project outcomes. The purpose of this bachelor's thesis is to evaluate the sustainability of local government

investment projects financed by European Union Structural Funds. Author analyzes the change in the number of project beneficiaries, how the supported projects outcomes have been maintained, what is the current condition of the supported objects and how the local governments manage with the fixed costs of public buildings. Author compares different local governments according to their location either in peripheral areas or in non-peripheral areas and sees how the location is influencing the sustainability of investments. All together 131 local governments and 218 projects received investment support in 2004-2006 from Structural Funds. Author interviewed seven local governments and analyzed 11 projects financed in 2004-2006.

The main findings of this bachelor's thesis show that investment objects observed are all used for the same purpose that they were initially supported for. What is more, the population in 77% of the supported local governments has decreased more in 2006-2014 than in Estonia as a whole. This indicates that the impact and benefits of the supported investments has decreased. Moreover, it was confirmed that the number of beneficiaries has mainly risen in the non-peripheral local governments. Although, the population has decreased in most of the local governments, the management costs of public buildings have not changed significantly in 2006-2013 related to overall operating costs. The findings also show that there is very little difference in the management costs of public buildings in peripheral and non-peripheral areas. Although, the managing cost of public school buildings per student are higher in peripheral local governments.

Author concludes that the observed investment projects outcomes are maintained. However, the number of beneficiaries of most of the projects has decreased. Author suggests that the sustainability criterion should be considered more when making investments decisions in Structural Funds programme period 2014-2020. It is necessary to consider the decrease in the population and because the effective use of investment support depends on the long-term impact of investments.

VIIDATUD ALLIKAD

- Antud tasandus- ja toetusfond ning investeeringutoetused 2003-2014. Rahandusministeerium.
<http://www.fin.ee/kov-eelarved-ulevaated> (23.04.2014)
- Eesti inimvara raport (IVAR): võtmeprobleemid ja lahendused (2010). Eesti Koostöö Kogu.
http://www.kogu.ee/public/Eesti_Inimvara_Raport_IVAR.pdf (13.04.2014)
- Eesti riiklik arengukava Euroopa Liidu struktuurifondide kasutuselevõtuks – ühtne programmdokument 2004-2006. (2004).
<http://www.struktuurifondid.ee/struktuuritoetus-2004-2006/> (26.10.2013)
- EHIS - Eesti Hariduse Infosüsteemi riiklik register. <http://www.ehis.ee/> (22.05.2014)
- Elanike arv kohalikes omavalitsustes. Siseministeerium.
<https://www.siseministeerium.ee/elanike-arv> (28.04.2014)
- ELi ühtekuuluvuspoliitika 1988-2008: investering Euroopa tulevikku (2008). Panorama Magazine, nr 26, juuni 2008.
- Euroopa Liidu raha kasutamine valdade ja linnade sotsiaalse taristu arendamisel (2012). Riigikontroll. <http://www.riigikontroll.ee/tabid/206/Audit/2205/Area/1/language/et-EE/Default.aspx> (01.05.2014)
- Gómez García J., del Rocio Moreno Enguix, M., Gómez Gallego, J. (2010). Efficiency on the Implementation of Structural Funds by European Regions: An Analysis of the Objective 1 Regions over the Period 2000-2006. – *European Planning Studies*, vol. 18, issue 4, pp 629-652.
- Haljaste, K.-L., Keskaik, A., Noorkõiv, R., Pirso, A., Sepp, V. (2007). Arengukaval põhinev kohaliku omavalitsuse arendustegevus: arengukava kui Euroopa Liidu struktuuritoetuste aruka kasutamise eeldus. Tartu-Tallinn: EV Sotsiaalministeerium ja Geomedia.
- Hapenciuc, C. V., Moroşan A. A., Arionesei, G. (2013). Absorption of Structural Funds – International Comparisons and Correlations. – *Procedia Economics and Finance*, vol 6, pp 259-272.
- Haridusinvesteeringute juhtimine (2013). Riigikontroll.
<http://www.riigikontroll.ee/tabid/206/Audit/2299/Area/1/language/et-EE/Default.aspx> (01.05.2014)

- Ingle, M. D. (2005). Project Sustainability Management. How to incorporate sustainability into the project cycle... Portland University.
<http://www.pdx.edu/sites/www.pdx.edu.eli/files/Project%20Sustainability%20Manual.pdf> (19.04.2014)
- Issues in Ex-ante and Ex-post Evaluations (2004). JICA Guideline for Project Evaluation.
http://www.jica.go.jp/english/our_work/evaluation/tech_and_grant/guides/pdf/guidelin_e03-02.pdf (22.04.2014)
- Jowsey, E. (2011). Real Estate Economics. Basingstoke; New York: Palgrave MacMillan.
- Kohalik omavalitsus Eestis (2008). Siseministeerium.
https://www.siseministeerium.ee/public/Kohalik_omavalitsus_Eestis_2008.pdf (19.04.2014)
- Kohaliku omavalitsuse finantsjuhtimise käsiraamat (2012). Rahandusministeerium.
<http://www.fin.ee/kohalike-omavalitsuste-finantsjuhtimine> (09.04.2014)
- Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus. Vastu võetud 02.06.1993, RT I 1993, 37, 558.
- Kurihara, M., Nishikawa, K. (2005). Developing a New Framework for Infrastructure Asset Management. – *Facilities Business and its Management*. (Ed.) K. Tulla. Helsinki: VTT, RIL, pp 243-252.
- KOV võimekuse indeksi andmed (2013). <https://www.siseministeerium.ee/haldussuutlikkus/> (13.04.2014)
- Lorvi, K. (2013). Unpacking Administrative Capacity for the Management of EU Structural Funds in Small and Large Municipalities: The Estonian Case. – *Halduskultuur*, 14 (1), pp 98-124.
- McDonald, J. F., McMillen, D. P. (2010). Urban Economics and Real Estate. Theory and Policy. 2nd ed. Hoboken: John Wiley & Sons, Inc.
- Noorkõiv, R., Loodla, K. (2013). Kohalike omavalitsusüksuste võimekuse indeks 2012. Metoodika ja tulemused. Tartu: Geomedia.
https://www.siseministeerium.ee/public/KOV_indeks__2013_aruanne_final.pdf (13.04.2014)
- Perioodi 2004-2006 struktuuritoetuste seadus. Vastu võetud 10.12.2003, RT I 2003, 82, 552. Redaktsioon RT I 2006, 59, 440 – jõust. 01.01.2007.
- Rahvusvaheline projektijuhtimise käsiraamat (2000). Siseministeerium.
https://www.siseministeerium.ee/public/est-eng_projektijuhtimine.pdf (19.04.2014)
- Riigiraha rakendus. Rahandusministeerium. <http://riigiraha.fin.ee/> (22.05.2014)

- Riikliku Arengukava ülesehituse, rakendamise ja projekti valikukriteeriumide hindamine (2006). Rahandusministeerium.
http://www.struktuurifondid.ee/public/hindamine/RAK__lesehituse_hindamise_aruanne_koos_lisadega_Final.pdf (09.04.2014)
- Reiljan, J. , Ulst, E., Trasberg, V., Olenko, K., Timpmann, K. (2002). Eesti kohalike omavalitsuste rahastamise probleemid Euroopa Liiduga ühinemisel. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Statistikaameti andmebaas. <http://www.stat.ee/andmebaas> (22.05.2014)
- Struktuurivahendite valikukriteeriumide hindamine (2010). Ernst & Young Baltic AS, Poliitikauuringute Keskus PRAXIS, Balti Uuringute Instituut.
http://www.praxis.ee/fileadmin/tarmo/Projektid/Innovatsiooni_poliitika/Valikukriteeriumid/EY_RaM_Valikukriteeriumide_uuringuaruanne_2010_06_30.pdf (08.04.2014)
- Sustainability assessment. Conceptual framework and basic methodology (2004). Federal Office for Spatial Development ARE.
http://www.are.admin.ch/themen/nachhaltig/00270/03005/index.html?lang=en&download=NHZLpZeg7t,lnp6I0NTU042I2Z6ln1ad1IZn4Z2qZpnO2Yuq2Z6gpJCDeIR,fGym162epYbg2c_JjKbNoKSn6A-- (22.04.2014)
- Sustainability of international cooperation projects in the field of higher education and vocational training. Final Report (2006). European Commission Directorate – General Education and Culture. (08.04.2014)
- Sustainability of rural development projects. Best practices and lessons learned by IFAD in Asia (2009). Tango International.
<http://www.ifad.org/operations/projects/regions/pi/paper/8.pdf> (20.04.2014)
- Tatar, M. (2010). Estonian Local Government Absorption Capacity of European Union Structural Funds. – *Halduskultuur – Administrative Culture*, 11 (2), pp 202-226.
- Then, S. S. D., Chau, C. K. (2005). Unpacking Performance Measurement of Operational Building Assets – An Integrated Model. – *Facilities Business and its Management*. (Ed.) K. Tulla. Helsinki: VTT, RIL, pp 280-291.
- Varblane, U. (2013). Urmas Varblane: me peame riiki nagu miljardäride klubi. – *Postimees online*, 16. märts 2013.
- Väliskoetused (2014). Vabariigi Valitsus. <http://valitsus.ee/et/riigikantselei/euroopa-liit/teavitustoo-ja-infomaterjalid/10-aastat-NATOs-ja-EL-s/Valiskoetused> (28.04.2014)
- Ülevaade Eesti omavalitsuskorraldust puudutavatest trendidest, probleemidest ja eri osapoolte ettepanekutest (2012). Siseministeerium.
https://www.siseministeerium.ee/public/Lisa_2_Ulevaade_KOV_trendidest_probleemid.pdf (29.03.2013)

Intervjuud

Toomas Schmidt, Ridala vallavanem. Intervjueerija märkmed. 05.05.2014

Aivar Uibi, Põdrala vallavanem. Intervjueerija märkmed. 06.05.2014

Rein Ansip, Varstu vallavanem. Intervjueerija märkmed. 07.05.2014

Enno Soodla, Kambja valla majandusnõunik. Intervjueerija märkmed. 08.05.2014

Enn Liba, Kambja Põhikooli direktor. Intervjueerija märkmed. 08.05.2014

Enn Mäger, Türi valla projektijuht. Intervjueerija märkmed. 09.05.2014

Evi Štukert, Torma valla arendusspetsialist. Intervjueerija märkmed. 12.05.2014.

Urmas Saluste, Türi Ühisgümnaasiumi majandusjuhataja. Intervjueerija märkmed. 14.05.2014

Taemar Pai, Albu valla abivallavanem. Küsimuste vastused. 07.05.2014

LISAD

Lisa 1. KOV-de jaotumine ääremaastumise taseme alusel

Ääremaalised	Ääremaastumise riskis	Keskusega nõrgalt seotud küladega	Mitteääremaalised
Alajõe vald	Abja vald	Anija vald	Aegviidu vald
Alatskivi vald	Albu vald	Kadrina vald	Ahja vald
Aseri vald	Ambla vald	Kehtna vald	Are vald
Haanja vald	Antsla vald	Kuusalu vald	Audru vald
Iisaku vald	Avinurme vald	Luunja vald	Elva linn
Illuka vald	Emmaste vald	Mäksa vald	Haapsalu linn
Kareda vald	Halliste vald	Märjamaa vald	Haaslava vald
Karula vald	Hanila vald	Nissi vald	Halinga vald
Kasepää vald	Hummuli vald	Palamuse vald	Haljala vald
Kihelkonna vald	Häädemeeste vald	Palupera vald	Harku vald
Koeru vald	Imavere vald	Põltsamaa vald	Helme vald
Kullamaa vald	Järva-Jaani vald	Rannu vald	Hiiu vald
Kõlleste vald	Kaiu vald	Ridala vald	Juuru vald
Kärla vald	Kanepi vald	Rõngu vald	Jõelähtme vald
Käru vald	Karksi vald	Räpina vald	Jõgeva linn
Lohusuu vald	Kihnu vald	Suure-Jaani vald	Jõgeva vald
Lümända vald	Koigi vald	Sõmerpalu vald	Jõhvi vald
Martna vald	Kolga-Jaani vald	Tabivere vald	Järvakandi vald
Meeksi vald	Koonga vald	Tamsalu vald	Kaarma vald
Meremäe vald	Kõo vald	Tarvastu vald	Kallaste linn
Mikitamäe vald	Kõpu vald	Tõlliste vald	Kambja vald
Misso vald	Käina vald	Vaivara vald	Keila linn
Muhu vald	Laekvere vald	Valgjärve vald	Keila vald
Mustjala vald	Laeva vald	Vinni vald	Kernu vald
Mõniste vald	Laimjala vald	Väike-Maarja vald	Kiili vald
Noarootsi vald	Leisi vald		Kiviõli linn
Orava vald	Lihula vald		Kohila vald
Peipsiääre vald	Mooste vald		Kohtla vald
Piirissaare vald	Mäetaguse vald		Kohtla-Järve linn
Põdrala vald	Nõva vald		Kohtla-Nõmme vald
Rakke vald	Orissaare vald		Konguta vald
Rõuge vald	Padise vald		Kose vald
Sonda vald	Pajusi vald		Kunda linn
Taheva vald	Pala vald		Kuressaare linn
Torgu vald	Puka vald		Laheda vald
Torma vald	Puurmani vald		Lasva vald
Tudulinna vald	Põide vald		Loksa linn

Varbla vald	Pühalepa vald		Lääne-Nigula vald
Vastse-Kuuste vald	Raikküla vald		Lüganuse vald
Vastseliina vald	Ruhnu vald		Maardu linn
Veriora vald	Rägavere vald		Mustvee linn
Vihula vald	Saarde vald		Mõisaküla linn
Vormsi vald	Saare vald		Narva linn
Värskala vald	Salme vald		Narva-Jõesuu linn
Õru vald	Sangaste vald		Nõo vald
	Surju vald		Otepää vald
	Tõstamaa vald		Paide linn
	Urvaste vald		Paide vald
	Valjala vald		Paikuse vald
	Vara vald		Paldiski linn
	Varstu vald		Pihla vald
	Vigala vald		Puhja vald
	Viru-Nigula vald		Põltsamaa linn
	Võnnu vald		Põlva vald
	Vändra vald		Pärnu linn
	Väätša vald		Raasiku vald
			Rae vald
			Rakvere linn
			Rakvere vald
			Rapla vald
			Roosna-Alliku vald
			Saku vald
			Saue linn
			Saue vald
			Sauga vald
			Sillamäe linn
			Sindi linn
			Sõmeru vald
			Tahkuranna vald
			Tallinna linn
			Tapa vald
			Tartu linn
			Tartu vald
			Toila vald
			Tootsi vald
			Tori vald
			Tõrva linn
			Tähtvere vald
			Türi vald
			Valga linn
			Vasalemma vald
			Viimsi vald
			Viljandi linn
			Viljandi vald
			Võhma linn
			Võru linn
			Võru vald
			Vändra vald (alevi)
			Ülenurme vald

Allikas: Autori koostatud, Riigiraha rakenduse jaotuse alusel

Lisa 2. KOV-de investeeringutoetuste jagunemine meetmete lõikes perioodil 2004-2006

Meetmed	Meetme eesmärk	Struktuuri-fond	Toetavad tegevusalad	Toetatud projektide arv	Toetuste summa (EUR)
Inimressursi arendamine	Eesti tööjõupotentsiaali suurendamine ja parem ärakasutamine	ESF	1.3 Võrdsed võimalused tööturul	9	746 587
Ettevõtluse konkurentsivõime	Ettevõtete konkurentsivõime ning tööhõive suurendamine	ERDF	2.2 Ettevõtluse infrastruktuuri arendamise toetamine	4	186 084
Infrastruktuur ja kohalik areng	Säästvat ja tasakaalustatud majandusarengut toetava infrastruktuuri väljaarendamine	ERDF	4.2 Keskkonna- infrastruktuuri arendamine	51	6 069 510
			4.3 Kutse- ja kõrghariduse ning seda toetava infrastruktuuri kaasajastamine	8	4 279 218
			4.4 Haiglavõrgu reorganiseerimine	1	552 332
			4.6 Kohalik-sotsiaalmajanduslik areng	145	38 397 806

Allikas: Autori koostatud Eesti riiklik... 2004 ja Antud... 2014 põhjal

Lisa 3. KOV-de investeeringutoetused Euroopa Liidu struktuurifondidest perioodil 2004-2006

Objekt/projekt	KOV	Ääremaastumise tase	Toetus (EUR)
Abja-Paluoja linna tööstusala kanalisatsioonitorustik	Abja vald	Ääremaastumise riskis	24 099
Alatskivi Lasteaed	Alatskivi vald	Ääremaaline	99 286
Valgehobusemäe Suusa- ja Puhkekeskus	Albu vald	Ääremaastumise riskis	837 284
Tööstusküla tee läbimurre riigi teele	Ambla vald	Ääremaastumise riskis	11 813
Antsla linna tänavavalgustus	Antsla vald	Ääremaastumise riskis	131 088
Lavassaare alevi kaugküttevõrk	Audru vald	Mitteääremaaline	94 014
Avinurme Gümnaasium	Avinurme vald	Ääremaastumise riskis	478 059
Elva vaksalihoone	Elva linn	Mitteääremaaline	484 984
Kirde katlamaja	Elva linn	Mitteääremaaline	289 985
Keskkatlamaja rekonstrueerimine biokütuse põletamiseks	Elva linn	Mitteääremaaline	240 012
Lasteaed Õnneseen	Elva linn	Mitteääremaaline	191 032
Elva Gümnaasium	Elva linn	Mitteääremaaline	99 063
Arbi ja Verevi järvede korrastamine ja puhastamine	Elva linn	Mitteääremaaline	23 756
Sõru Merekeskuse külalissadam	Emmaste vald	Ääremaastumise riskis	80 334
Suure Munamäe vaatetorni jalakäijate tee	Haanja vald	Ääremaaline	69 774
Haapsalu Piiskopilinnus	Haapsalu linn	Mitteääremaaline	871 034
Lasteaed Pääsupesa	Haapsalu linn	Mitteääremaaline	230 082
Sillaotsa Põhikool	Haaslava vald	Mitteääremaaline	111 206
Pärnu-Jaagupi Gümnaasium	Halinga vald	Mitteääremaaline	426 930
Haljala vallamaja, -rahvamaja tiikide eutrofeerumise tõkestamine	Haljala vald	Mitteääremaaline	19 058
Jäätmejaam	Harku vald	Mitteääremaaline	97 813
Ala Põhikool	Helme vald	Mitteääremaaline	76 694
Kärdla Ühisgümnaasium	Hiiu vald	Mitteääremaaline	555 520
Hiiumaa teavitamis- ja nõustamiskeskus	Hiiu vald	Mitteääremaaline	288 075
Kõrgessaare aleviku jääkmuda tahendusplodrid	Hiiu vald	Mitteääremaaline	230 266
Häädemeeste Keskkool	Häädemeeste vald	Ääremaastumise riskis	255 647
Luitemaa LK taastustööd ja kaitsekorralduskava rakendamise I etapp	Häädemeeste vald	Ääremaastumise riskis	237 501
Iisaku Gümnaasium	Iisaku vald	Ääremaaline	715 533
E. Vilde nim. Juuru Gümnaasium	Juuru vald	Mitteääremaaline	153 675
Jõgeva jäätmejaam	Jõgeva linn	Mitteääremaaline	289 070
Jõgeva Ühisgümnaasium	Jõgeva linn	Mitteääremaaline	185 344

Muuseum-külastuskeskus	Jõgeva linn	Mitteääremaaline	99 643
Kuremaa puhkeala	Jõgeva vald	Mitteääremaaline	121 580
Eelsorteeritud jäätmete kogumispunktid	Jõgeva vald	Mitteääremaaline	64 638
Siimusti Avatud Noortekeskus	Jõgeva vald	Mitteääremaaline	49 793
Jõhvi linna välisvalgustussüsteem	Jõhvi vald	Mitteääremaaline	463 933
Jõhvi aktiviseerimiskeskus	Jõhvi vald	Mitteääremaaline	239 974
Avatud sademeveesüsteemid	Jõhvi vald	Mitteääremaaline	71 325
Järvakandi Gümnaasium (tööõpetusmaja- ümberõppekeskus)	Järvakandi vald	Mitteääremaaline	63 912
Järvakandi Klaasimuseumi klaasikoda	Järvakandi vald	Mitteääremaaline	37 427
Nurtu jõe ülemjooksu tervendamine	Järvakandi vald	Mitteääremaaline	13 805
Aste lasteaed Mõmmik	Kaarma vald	Mitteääremaaline	485 729
Randvere Tööõppekeskus	Kaarma vald	Mitteääremaaline	99 910
Abruka saare jäätmekäitluse süsteem	Kaarma vald	Mitteääremaaline	25 007
Lasteaed Sipsik	Kadrina vald	Keskusega nõrgalt seotud küladega	231 552
Kadrina paisjärve tervendamise projekteerimine	Kadrina vald	Keskusega nõrgalt seotud küladega	16 629
Kaiu Hariduskeskuse terviklahendus	Kaiu vald	Ääremaastumise riskis	170 964
Lasteaed Vikerkaar	Kallaste linn	Mitteääremaaline	90 754
Kambja Põhikool	Kambja vald	Mitteääremaaline	556 031
Kambja noorte- ja koolituskeskus	Kambja vald	Mitteääremaaline	76 694
Kanepi lastepäevakodu	Kanepi vald	Ääremaastumise riskis	95 077
Kilplaste teemapark	Kareda vald	Ääremaaline	37 708
Karksi-Nuia Lasteaed	Karksi vald	Ääremaastumise riskis	415 426
Tööstuse ja Loode tänava rekonstrueerimine	Karksi vald	Ääremaastumise riskis	69 921
Kehtna Põhikool	Kehtna vald	Keskusega nõrgalt seotud küladega	139 967
Tuula prügilala sulgemine	Keila linn	Mitteääremaaline	195 261
Haiba tiigi puhastamine	Kernu vald	Mitteääremaaline	15 363
Bioloogilise mitmekesisuse säilitamine ja taastamine Kihnu saarel	Kihnu vald	Ääremaastumise riskis	60 607
Kiviõli piirkonna omavalitsuste tänavavalgustus	Kiviõli linn	Mitteääremaaline	368 957
Lasteaed Sipsik	Kohila vald	Mitteääremaaline	90 499
Valaste ja Paate-Amula äravoolukraavid	Kohtla vald	Mitteääremaaline	17 604
Kohtla-Järve Järve Gümnaasium	Kohtla-Järve linn	Mitteääremaaline	300 001
Rahvapargi veekogude ja vee äravoolukraavi puhastamine	Kohtla-Järve linn	Mitteääremaaline	274 313
Kohtla-Järve tööharjutuskeskus	Kohtla-Järve linn	Mitteääremaaline	191 734
Kohtla-Nõmme Kaevanduspark-Muuseum	Kohtla-Nõmme vald	Mitteääremaaline	60 162
Kolga-Jaani Põhikool	Kolga-Jaani vald	Ääremaastumise riskis	115 041
Konguta Kool	Konguta vald	Mitteääremaaline	97 146
Ravila Noorte- ja Vabaajakeskus	Kose vald	Mitteääremaaline	57 081
Kunda lasteaed Kelluke	Kunda linn	Mitteääremaaline	172 561
Kuressaare puhkeala taristu: jalgrattatee	Kuressaare linn	Mitteääremaaline	726 324
Kuressaare Vanalinna Kool	Kuressaare linn	Mitteääremaaline	332 341
Põlduste jõe alamjooksu puhastamine ja kalda-äärse ala korrastamine	Kuressaare linn	Mitteääremaaline	184 123

Krootuse Põhikool	Kõlleste vald	Ääremaaline	65 062
Käina lasteaed Tirtspõnni	Käina vald	Ääremaastumise riskis	86 664
Laeva Põhikool (spordihoone)	Laeva vald	Ääremaastumise riskis	77 844
Tilsi lasteaed Muumiorg	Laheda vald	Mitteääremaaline	63 705
Rohtse biomassi kasutuselevõtmine Lihula soojusvarustuses	Lihula vald	Ääremaastumise riskis	20 563
Luunja Keskkool	Luunja vald	Keskusega nõrgalt seotud küladega	145 719
Lümanda Lasteaed	Lümanda vald	Ääremaaline	127 823
Kallavere Keskkool	Maardu linn	Mitteääremaaline	352 101
Taaskasutatavate jäätmete kogumispunktid	Maardu linn	Mitteääremaaline	59 560
Mehikoorma Põhikool (spordisaal)	Meeksi vald	Ääremaaline	73 498
Meremäe-Obinitsa Põhikool (Meremäe koolihoone renoveerimine lasteaiaks)	Meremäe vald	Ääremaaline	68 449
Mooste mõis	Mooste vald	Ääremaastumise riskis	191 710
Kauksi Põhikool	Mooste vald	Ääremaastumise riskis	65 634
Mustjala Põhikool	Mustjala vald	Ääremaaline	338 629
Mustvee Gümnaasium	Mustvee linn	Mitteääremaaline	251 289
Melliste Algkool-Lasteaed	Mäksa vald	Keskusega nõrgalt seotud küladega	108 484
Orgita lasteaed Midrimaa	Märjamaa vald	Keskusega nõrgalt seotud küladega	137 666
Märjamaa jäätmejaam	Märjamaa vald	Keskusega nõrgalt seotud küladega	16 886
Narva lasteaed Päikene	Narva linn	Mitteääremaaline	865 815
Narva linnuse Põhjaõue avamine turistidele	Narva linn	Mitteääremaaline	598 248
Narva Noortekeskus	Narva linn	Mitteääremaaline	129 013
Narva Paju Kool	Narva linn	Mitteääremaaline	86 915
Narva Tööharjutus- ja Töötute Aktiviseerimiskeskus	Narva linn	Mitteääremaaline	77 015
Nissi Põhikool	Nissi vald	Keskusega nõrgalt seotud küladega	1 623 995
Rooslepa kabel	Noarootsi vald	Ääremaaline	255 950
Roosta tee rekonstrueerimine ja parkimisala ehitus, Roosta puhkeküla teede ja parklate rekonstrueeri	Noarootsi vald	Ääremaaline	80 251
Nõo Põhikool (spordihoone)	Nõo vald	Mitteääremaaline	231 296
Nõo Veskijärve paisjärve taastamine	Nõo vald	Mitteääremaaline	203 978
Luke mõisakompleks	Nõo vald	Mitteääremaaline	88 185
Orava Lasteaed	Orava vald	Ääremaaline	64 870
Otepää keskväljaku arendamine ja sidumine turismiinfrastruktuuriga	Otepää vald	Mitteääremaaline	387 030
Pühajärve Põhikool	Otepää vald	Mitteääremaaline	268 365
Otepää keskkatlamaja kütteladu	Otepää vald	Mitteääremaaline	51 449
Paide Gümnaasium	Paide linn	Mitteääremaaline	388 372
Paide valla avatud noortekeskus	Paide vald	Mitteääremaaline	75 647
Pajusi valla tänavavalgustus	Pajusi vald	Ääremaastumise riskis	36 583
Anna Haava nim Pala Põhikool	Pala vald	Ääremaastumise riskis	178 270
Hellenurme paisjärve tervendamine	Palupera vald	Keskusega nõrgalt seotud küladega	145 248

Palupera Põhikool	Palupera vald	Keskusega nõrgalt seotud küladega	69 855
Kolkja Põhikool	Peipsiääre vald	Ääremaaline	79 890
Puhja lasteaed Pääsusilm	Puhja vald	Mitteääremaaline	140 606
Puurmani Gümnaasium	Puurmani vald	Ääremaastumise riskis	218 084
Võrtsjärve väravad	Põdrala vald	Ääremaaline	187 679
Kamari paisjärve tervendamine	Põltsamaa vald	Keskusega nõrgalt seotud küladega	592 803
Lasteaed Lepatriinu	Põlva vald	Mitteääremaaline	169 494
Mammaste aktiivse puhkuse keskuse rajad	Põlva vald	Mitteääremaaline	151 056
Mammaste Lasteaed-Algkool	Põlva vald	Mitteääremaaline	132 297
Pärnu Rannapromenaad	Pärnu linn	Mitteääremaaline	824 760
SA Pärnu Haigla meditsiinitehnoloogia soetamine	Pärnu linn	Mitteääremaaline	552 332
Pärnu erivajadustega inimeste rehabilitatsioonikeskus (Riia mnt 70, Pärnu)	Pärnu linn	Mitteääremaaline	279 287
Pärnu Kesklinna Koolide Võimla	Pärnu linn	Mitteääremaaline	223 691
Pärnu linna turismi tugiinfrastruktuur	Pärnu linn	Mitteääremaaline	77 169
Raikküla ja Purku küla tänavavalgustussüsteemid	Raikküla vald	Ääremaastumise riskis	38 539
Vallimäe valguspark	Rakvere linn	Mitteääremaaline	270 729
Vehendi puhkekeskus	Rannu vald	Keskusega nõrgalt seotud küladega	119 331
Rannu Lasteaed	Rannu vald	Keskusega nõrgalt seotud küladega	114 402
Utu-Kolga ja Liivaku paisjärvede tervendamine	Rannu vald	Keskusega nõrgalt seotud küladega	28 480
Rapla Ühisgümnaasium	Rapla vald	Mitteääremaaline	450 705
Ridala Põhikool	Ridala vald	Keskusega nõrgalt seotud küladega	875 590
Pullapää prüügila sulgemine	Ridala vald	Keskusega nõrgalt seotud küladega	128 721
Roosna-Alliku prüügila sulgemine	Roosna-Alliku vald	Mitteääremaaline	16 624
Rõngu Keskkool (võimla)	Rõngu vald	Keskusega nõrgalt seotud küladega	187 807
Räpina hüdroõlme tühjenduslask	Räpina vald	Keskusega nõrgalt seotud küladega	76 694
Räpina Ühisgümnaasium	Räpina vald	Keskusega nõrgalt seotud küladega	68 577
Voore ökopaisjärve taastamine ja jääkreostuse likvideerimine	Saare vald	Ääremaastumise riskis	305 680
Jõgevamaa Omavalitsuste Aktiviseerimiskeskus	Saare vald	Ääremaastumise riskis	65 254
Kalevipoja teemapark	Saare vald	Ääremaastumise riskis	49 054
Salme Põhikool	Salme vald	Ääremaastumise riskis	190 007
Keeni Põhikool	Sangaste vald	Ääremaastumise riskis	166 169
Tööharjutuskeskus	Sangaste vald	Ääremaastumise riskis	64 698
Keeni prüügila sulgemine	Sangaste vald	Ääremaastumise riskis	43 553
Endise sõjaväeala taaskasutuselevõtmise ettevalmistamine	Sauga vald	Mitteääremaaline	138 327

Lasteaiad Rukkilill, Jaaniussike ja Päikseke ning Laste Hoolekande Asutus Lootus	Sillamäe linn	Mitteääremaaline	237 627
Sindi Gümnaasium	Sindi linn	Mitteääremaaline	236 473
Sürgavere Põhikool	Suure-Jaani vald	Keskusega nõrgalt seotud küladega	255 647
Vastsemõisa lasteaed Päevalill	Suure-Jaani vald	Keskusega nõrgalt seotud küladega	95 840
Sõmeru Põhikool	Sõmeru vald	Mitteääremaaline	253 857
Uulu Põhikool	Tahkuranna vald	Mitteääremaaline	127 398
Endise silla sõjaväelinnakus asuvate hoonete, varemete lammutustööde teostamine	Tahkuranna vald	Mitteääremaaline	57 606
Tehnika ja Veerenni tänava ühendustee	Tallinna linn	Mitteääremaaline	1 769 074
Tallinna Loomaaia kompostimiskeskus	Tallinna linn	Mitteääremaaline	319 031
Põhja-Tallinna tööharjutuskeskus	Tallinna linn	Mitteääremaaline	93 872
Noorte teabe- ja nõustamiskeskus	Tallinna linn	Mitteääremaaline	79 890
Tamsalu lasteaed Kröll	Tamsalu vald	Keskusega nõrgalt seotud küladega	194 801
Tapa lasteaiad Pisipõnn ja Vikerkaar	Tapa vald	Mitteääremaaline	262 613
Tartu Kutsehariduskeskuse infrastruktuur (Kopli 1 õppehoone)	Tartu linn	Mitteääremaaline	3 199 199
Laulupeo muuseum/Muuseumiteater	Tartu linn	Mitteääremaaline	862 807
Amortiseerunud tänavavalgustite väljavahetamine	Tartu linn	Mitteääremaaline	415 479
Puuetega inimeste töö- ja rehabiliteerimiskeskus	Tartu linn	Mitteääremaaline	378 804
Tartu linna ja maakonna info- ja karjäärinõustamiskeskus	Tartu linn	Mitteääremaaline	287 768
Tartu keskkonnajaam	Tartu linn	Mitteääremaaline	137 186
Emajõe Atlantise randumissild	Tartu linn	Mitteääremaaline	95 340
Emajõe puhastamine lõigul Kaarsild - Võidusild	Tartu linn	Mitteääremaaline	42 178
Tartu koduta töötutele tööharjutuskeskus	Tartu linn	Mitteääremaaline	35 060
Raadi lennuvälja Tartu vallas paikneva osa detailplaneering	Tartu vald	Mitteääremaaline	449 138
Kõrveküla Põhikool	Tartu vald	Mitteääremaaline	242 864
Reostuse likvideerimise eelprojektid Raadi ja Jaamamõisa valglates	Tartu vald	Mitteääremaaline	196 246
Tammistu tööharjutuskeskus	Tartu vald	Mitteääremaaline	184 298
Tarvastu Gümnaasium	Tarvastu vald	Keskusega nõrgalt seotud küladega	63 912
Mägara oja ja Pühajõe puhastamine	Toila vald	Mitteääremaaline	37 746
Voka jäätmemaja	Toila vald	Mitteääremaaline	26 204
C.R. Jakobsoni nim. Torma Põhikool	Torma vald	Ääremaaline	319 558
Liigiti kogutud jäätmete vastuvõtu käivitamine Torma Prügilas	Torma vald	Ääremaaline	159 659
Tsirguliina Keskkool	Tõlliste vald	Keskusega nõrgalt seotud küladega	129 753
Tõrva Gümnaasium	Tõrva linn	Mitteääremaaline	338 349
Manija rannaniitude taastamine ja hooldamine	Tõstamaa vald	Ääremaastumise riskis	19 137
Ilmatsalu paisjärve setetest puhastamine ja liigveelasu rekonstrueerimine	Tähtvere vald	Mitteääremaaline	286 696
Ilmatsalu Põhikool	Tähtvere vald	Mitteääremaaline	148 100
Ilmatsalu jõe uuendamine ning Haage paisjärve saneerimine	Tähtvere vald	Mitteääremaaline	114 138
Luharada - Emajõe-äärne matkarada	Tähtvere vald	Mitteääremaaline	99 218

Järvamaa omavalitsuste tänavavalgustus	Türi vald	Mitteääremaaline	549 704
Türi Majandusgümnaasium	Türi vald	Mitteääremaaline	276 245
Türi linna laululava-ranna teenindushoone ning puhkeala	Türi vald	Mitteääremaaline	192 829
Vaivara sõja-ajaloolise teemapargi külastuskeskus	Vaivara vald	Keskusega nõrgalt seotud küladega	245 067
Eesti-Läti piiripunkti-kesklinna piirkonna tänavavalgustus	Valga linn	Mitteääremaaline	82 560
Saverna Lasteaed	Valgjärve vald	Keskusega nõrgalt seotud küladega	65 190
Valjala Põhikool	Valjala vald	Ääremaastumise riskis	144 491
Vara Põhikool	Vara vald	Ääremaastumise riskis	124 628
Varstu Keskkool	Varstu vald	Ääremaastumise riskis	620 838
Vastse-Kuuste Kool	Vastse-Kuuste vald	Ääremaaline	65 254
Vastseliina Gümnaasium	Vastseliina vald	Ääremaaline	240 947
Haanja Looduspargis asuva Luhte järve taastamine	Vastseliina vald	Ääremaaline	104 963
Vastseliina komposteerimisväljak	Vastseliina vald	Ääremaaline	51 037
Võsu sild	Vihula vald	Ääremaaline	64 551
Leppneeme sadam	Viimsi vald	Mitteääremaaline	503 426
Prangli saare Kelnase sadam	Viimsi vald	Mitteääremaaline	455 166
Eesti Pärimusmuusika Keskus	Viljandi linn	Mitteääremaaline	957 982
Viljandi lasteaed Mesimumm	Viljandi linn	Mitteääremaaline	370 688
Raudna Põhikool (spordihoone)	Viljandi vald	Mitteääremaaline	382 053
Vinni lasteaed Tõruke	Vinni vald	Keskusega nõrgalt seotud küladega	140 925
Prestvike rannajärve taastamine	Vormsi vald	Ääremaaline	26 939
Võnnu Keskkool	Võnnu vald	Ääremaastumise riskis	67 045
Kuristika küla prügilä sulgemine	Võnnu vald	Ääremaastumise riskis	12 798
Kesklinna Gümnaasium	Võru linn	Mitteääremaaline	438 958
Taastuenergia allikate kasutuselevõtt AS Võru Soojus katlamajas	Võru linn	Mitteääremaaline	319 558
Koreli oja puhastamine ja lähiümbruse heakorrustustööd	Võru linn	Mitteääremaaline	124 395
Tamula järve ja Võhandu kanali kaldaalade saneerimine	Võru linn	Mitteääremaaline	46 874
Võru Avatud Noortekeskus	Võru linn	Mitteääremaaline	36 058
Kubija järve seisundi tervendamine ja taastamine avalikes kohtades	Võru linn	Mitteääremaaline	14 332
Navi järvede süvendamise projekt	Võru vald	Mitteääremaaline	12 782
Väike-Maarja integreeritud kooli võimla	Väike-Maarja vald	Keskusega nõrgalt seotud küladega	543 249
Pandivere koostööpiirkonna jäätmejaamad	Väike-Maarja vald	Keskusega nõrgalt seotud küladega	12 684
Kergu Lasteaed-Põhikool	Vändra vald	Ääremaastumise riskis	124 535
Vändra Gümnaasium	Vändra vald (alevi)	Mitteääremaaline	223 691
Väraska Lasteaed	Väraska vald	Ääremaaline	65 573
Ülenurme Lasteaed	Ülenurme vald	Mitteääremaaline	190 685

Allikas: Autori koostatud Antud... 2014 põhjal.

Lisa 4. Perioodil 2004-2006 toetatud KOV-de üldhariduskoolid

Objekt	KOV	Maakond	Õpilaste arvu muutus (2006-2014) (%)	2006	2013
Türi Majandusgümnaasium	Türi vald	Järva	-60,58	416	164
Kergu Põhikool ja lasteaed	Vändra vald	Pärnu	-53,66	41	19
Puurmani Keskkool	Puurmani vald	Jõgeva	-51,76	199	96
Kauksi Põhikool	Mooste vald	Põlva	-51,16	86	42
Sürgavere Põhikool	Suure-Jaani vald	Viljandi	-51,14	88	43
Mehikoorma Põhikool (spordisaal)	Meeksi vald	Tartu	-50,00	50	25
E. Vilde nim Juuru Gümnaasium	Juuru vald	Rapla	-48,90	272	139
Narva Paju Kool	Narva linn	Ida-Viru	-48,45	386	199
Pärnu-Jaagupi Gümnaasium	Halinga vald	Pärnu	-44,71	331	183
Vändra Gümnaasium	Vändra vald (alevi)	Pärnu	-44,46	596	331
Järvakandi Gümnaasium	Järvakandi vald	Rapla	-43,35	203	115
Vastse-Kuuste Põhikool	Vastse-Kuuste vald	Põlva	-40,29	139	83
Tsirguliina Keskkool	Tõlliste vald	Valga	-40,00	235	141
Kärdla Ühisgümnaasium	Hiiu vald	Hiiu	-39,97	703	422
Võru Kesklinna Gümnaasium	Võru linn	Võru	-38,39	659	406
Kolkja Põhikool	Peipsiääre vald	Tartu	-37,84	74	46
Pühajärve Põhikool	Otepää vald	Valga	-35,97	139	89
Varstu Keskkool	Varstu vald	Võru	-35,88	170	109
Vastseliina Gümnaasium	Vastseliina vald	Võru	-35,67	342	220
Tarvastu Gümnaasium	Tarvastu vald	Viljandi	-35,29	442	286
Räpina Ühisgümnaasium	Räpina vald	Põlva	-34,98	649	422
Ala Põhikool	Helme vald	Valga	-34,88	86	56
Kaiu Hariduskeskus (Kaiu Põhikool ja lasteaed)	Kaiu vald	Rapla	-34,59	133	87
Kehtna Põhikool	Kehtna vald	Rapla	-34,51	226	148
Mustvee Gümnaasium	Mustvee linn	Jõgeva	-34,09	176	116
Häädemeeste Keskkool	Häädemeeste vald	Pärnu	-33,97	312	206
Avinurme Gümnaasium	Avinurme vald	Ida-Viru	-33,58	271	180

Iisaku Gümnaasium	Iisaku vald	Ida-Viru	-32,26	217	147
Tõrva Gümnaasium	Tõrva linn	Valga	-30,76	647	448
Krootuse Põhikool	Kõlleste vald	Põlva	-30,34	89	62
Väike-Maarja integreeritud kooli võimla	Väike-Maarja vald	Lääne-Viru	-29,10	488	346
Anna Haava nim Pala Põhikool	Pala vald	Jõgeva	-28,67	143	102
C.R. Jakobsoni nim. Torma Põhikool	Torma vald	Jõgeva	-28,19	188	135
Kolga-Jaani Põhikool	Kolga-Jaani vald	Viljandi	-27,17	92	67
Sõmeru Põhikool	Sõmeru vald	Lääne-Viru	-26,48	219	161
Võnnu Keskkool	Võnnu vald	Tartu	-26,22	225	166
Sindi Gümnaasium	Sindi linn	Pärnu	-25,70	393	292
Valjala Põhikool	Valjala vald	Saare	-25,56	133	99
Rapla Ühisgümnaasium	Rapla vald	Rapla	-25,14	732	548
Keeni Põhikool	Sangaste vald	Valga	-23,97	146	111
Paide Gümnaasium	Paide linn	Järva	-23,75	699	533
Kallavere Keskkool	Maardu linn	Harju	-23,11	251	193
Uulu Põhikool	Tahkuranna vald	Pärnu	-21,85	151	118
Laeva Põhikool	Laeva vald	Tartu	-20,78	77	61
Salme Põhikool	Salme vald	Saare	-20,71	140	111
Elva Gümnaasium	Elva linn	Tartu	-19,87	941	754
Ridala Põhikool	Ridala vald	Lääne	-19,23	130	105
Nõo Põhikool (spordihoone)	Nõo vald	Tartu	-18,80	468	380
Kuressaare Vanalinna Kool	Kuressaare linn	Saare	-17,59	432	356
Kohtla-Järve Järve Gümnaasium	Kohtla-Järve linn	Ida-Viru	-17,37	524	433
Rõngu Keskkool (võimla)	Rõngu vald	Tartu	-16,67	258	215
Nissi Põhikool	Nissi vald	Harju	-14,29	147	126
Luunja Keskkool	Luunja vald	Tartu	-13,98	279	240
Vara Põhikool	Vara vald	Tartu	-12,82	117	102
Kambja Põhikool	Kambja vald	Tartu	-1,76	170	167
Sillaotsa Põhikool	Haaslava vald	Tartu	3,80	79	82
Raudna Põhikool (spordihoone)	Viljandi vald	Viljandi	6,60	106	113
Ilmatsalu Põhikool	Tähtvere vald	Tartu	6,71	164	175
Mustjala Põhikool	Mustjala vald	Saare	7,84	51	55
Melliste Algkool-Lasteaed	Mäksa vald	Tartu	9,38	64	70
Pärnu Kesklinna Koolide Võimla (Pärnu Kuninga Tänav Põhikool)	Pärnu linn	Pärnu	9,56	136	149
Palupera Põhikool	Palupera vald	Valga	14,06	64	73
Konguta Kool	Konguta vald	Tartu	18,03	61	72
Mammaste Lasteaed-Algkool	Põlva vald	Põlva	54,30	151	233

Kõrveküla Põhikool	Tartu vald	Tartu	68,00	125	210
Jõgeva Ühisgümnaasium	Jõgeva linn	Jõgeva	-	566	-

Allikas: Autori koostatud EHIS riiklikust registri andmete alusel

Lisa 5. Intervjuu skeem

Projekti jätkusuutlikkuse hindamine toetuse taotlemisel

1. Kuidas hindasite investeringu jätkusuutlikkust toetuse taotlemise ja projekti planeerimise etapis?
2. Kas hindasite projekti planeerides ja toetust taotledes projektiga kaasnevaid hilisemaid ülalpidamiskulusid?

Hinnang projekti jätkusuutlikkusele

3. Kuidas hindate projektide jätkusuutlikkust täna (kas väljundid ja tulemused on säilinud, kas objekti kasutatakse samal otstarbel)?
4. Kuidas on algselt planeeritud kasusaajate arv muutunud?
5. Milline on objekti seisukord täna?
6. Milliseid lisainvesteeringuid on objekti tänaseks tehtud?
7. Millised on Teie hinnangul senised probleemid objektide haldamisel ja jätkusuutlikkuse tagamisel?

Investeeringute haldamine

8. Kuidas toimub antud objektide haldamine?
9. Kas projekt on toonud kaasa märkimisväärseid lisakulusid kohalikule omavalitsusele?
10. Kuidas on investeeringute ülalpidamis- ja halduskulud mõjutanud kohaliku omavalitsuse eelarvet (kui suur on objekti majandamisega seotud kulude osakaal kohaliku omavalitsuse tegevuskuludest, kas on raskusi antud kulude katmisega)?
11. Kuidas on objektiga kaasnevad ülalpidamiskulud projekti lõppemisest kuni tänaseni muutunud?

Edasised prognoosid projekti jätkusuutlikkuse kohta

12. Millised on Teie hinnangul tulevikuprognoosid objekti jätkusuutlikkusele?
13. Millised tegurid on Teie hinnangul investeeringuprojekti jätkusuutlikkust tänaseks enim mõjutanud?
14. Millised tegurid võivad Teie hinnangul investeeringuprojekti jätkusuutlikkust mõjutada tulevikus?